

วารสารธรรมเพื่อชีวิต Journal of Dhamma for Life

(Peer-reviewed & Open Access Journal)

ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน 2564)
VOLUME 27 NO. 2 (APRIL-JUNE 2021)

มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา
วัดบูรณศิริมัตถาราม

ธรรมะเปลี่ยนชีวิต

ทำความดี
ละเว้นความชั่ว
ทำจิตใจให้บริสุทธิ์

สารจากบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นปีที่ 27 ฉบับที่ 2 ของการดำเนินงานวารสารธรรมเพื่อชีวิต ซึ่งวารสารได้ดำเนินการรับใช้สังคมด้วยการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการวิจัย และวิชาการ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาตลอดจนบุคคลภายนอกที่สนใจ ได้มีโอกาสนำผลงานวิชาการและงานวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อีกทั้งแขนงวิชาที่เกี่ยวข้องได้แก่ พระพุทธศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การจัดการบริหารธุรกิจ พัฒนาสังคมและการศึกษา และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และ เพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานด้านวิชาการ ประสบการณ์และเป็นแหล่งอ้างอิงในการเผยแพร่บทความของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของวารสารธรรมเพื่อชีวิต เป็นอย่างดีทั้งผู้แต่งที่ส่งบทความงานวิจัยและงานวิชาการเข้ามาเพื่อเผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาใช้เวลาในการประเมินบทความงานวิจัยและงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้มีส่วนเป็นอย่างมากในการพัฒนาผลงานวิชาการและช่วยให้ผลงานได้รับการเผยแพร่อย่างมีคุณภาพทางวิชาการ ต่อไป

พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.

บรรณาธิการบริหาร

วัตถุประสงค์ของวารสาร (Aims of the Journal)

วารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อเผยแพร่สาระธรรมของมูลนิธิพุทธศาสนศึกษา 2. เพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพทางด้านวิชาการและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) 3. เพื่อเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของสมาชิกมูลนิธิและบุคคลทั่วไป

ขอบเขตเนื้อหาการตีพิมพ์ (Scope of the Journal)

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านปรัชญา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม 3) ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ 4) ด้านเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ 5) ด้านศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รูปแบบการการตีพิมพ์ (Process of Publication)

กองบรรณาธิการให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดทำวารสาร ตั้งแต่การคัดเลือกบทความ การประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยอย่างน้อยบทความละ 3 ท่าน ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ โดยเป็นการประเมินในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) และบทความต้นฉบับต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ภาษาที่รับตีพิมพ์ (Languages)

ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

การกำหนดตีพิมพ์ (Publication Frequency)

กำหนดเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม

กองบรรณาธิการ

พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาสุทธิชัย มนต์ชัย, ดร.	มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม
พระมหาวิรัชชัย วีระชัย	มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม
ผศ. ดร.สมบุญ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์และการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ. ดร.ฉัตรวิญญู องค์กรสิงห์	วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ผศ.จรงค์ ศุภกิจเจริญ	มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม
อ. ดร.เพ็ญศรี บางบอน	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยชินวัตร
อ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อ. ดร.สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อ.สุประภา ศรีทอง	มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร. คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายกฎหมาย

นายเกริกชัย สัมเขียวหวาน มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาวิรัชชัย วีระชัย	มุลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม
อ. ดร.สุรัชย์ พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สารบัญ (Content)

สารจากบรรณาธิการ

a

สารบัญ

d

บทความวิชาการ

1. ■ แนวคิดกรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการดำเนินชีวิตในยุค
ปัจจุบัน
พระมหาอนันต์ อนุตตโร (อันวิเศษ) และ กฤตสุชิน พลเสน
■ The Kamma Idea in Theravada Buddhism for Living in
Nowadays
Phramaha Anan Anuttaro (Aunwises) and Kitsuchin
Ponsen 1-16
2. ■ การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ
อริสา สายศรีโกศล 17-31
■ The Living Approach to Buddhism
Arisa Saisrikosol
3. ■ Thai Buddhist Families 32-42
Netnapa Sutthirat

แนวคิดกรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

The Kamma Idea in Theravada Buddhism for Living in Nowadays

พระมหานันต์ อนุตฺตโร (อันวิเศษ)¹ และ กฤตสุชิน พลเสน^{2*}

Received: 10/04/2021

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1,2}

Revised: 24/05/2021

Phramaha Anan Anuttaro (Aunwises)¹ and

Accepted: 05/06/2021

Kitsuchin Ponsen^{2*}

Mahamakut Buddhist University^{1,2}

Corresponding Author Email: aunwiseta@gmail.com *

Cite: Aunwises, P. A. A. & Kitsuchin Ponsen. (2021). The Kamma Idea in Theravada Buddhism for Living in Nowadays. *Journal of Dhamma for Life*, 27(2), 1-16.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง ศึกษาเรื่องกรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์คือ 1) กรรมในพุทธศาสนาเถรวาท 2) การดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม 3) วิเคราะห์กรรม เพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน เมื่อศึกษาแล้วพบว่า กรรมเป็นเรื่องที่สำคัญและเป็นเรื่องใหญ่ในการใช้ชีวิต ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่มีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน การที่ชีวิตจะประสบความสำเร็จ ความทุกข์ ความล้มเหลวได้มีมาก ถ้ามีความรู้ที่ถูกต้อง ชีวิตก็ประสบความสำเร็จ ความเจริญได้ การศึกษากรรมจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเรียนรู้เข้าใจในชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และทำให้ชีวิตพบกับความสงบสุข เหมาะแก่การนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่นำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ: กรรม; การดำเนินชีวิต; ยุคปัจจุบัน

Abstract

Academic article on Study on karma in Theravada Buddhism for modern life. The objectives are 1) karma in Theravada Buddhism 2) lifestyle of beliefs about karma for life in the present day). The study was found that karma is an important and very important aspect of life if there is no accurate knowledge or no clear life goals. The suffering that life will suffer there were many failures. If you have the right knowledge, life can be successful and prosperous. Karma study is one of the ways to learn and understand life for the right lifestyle and make life find peace. Suitable for use in daily life personal, family, business and society. That can be used in life in today's society as well.

Keywords: Kamma; Daily life; Present Age

1. บทนำ

การดำเนินชีวิตของคนในสังคมยุคปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นอย่างมาก เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงในอดีตกับปัจจุบัน การเจริญทางด้านวัตถุ มีผลทำให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายขึ้น แต่ตรงข้ามกับการเจริญทางด้านจิตใจที่เริ่มทอดถอยลง เพราะมนุษย์ขาดการศึกษาทำความเข้าใจที่ถูกต้อง หลงเพลิดเพลินในวัตถุทาง ห่วงจากคุณงามความดีไม่ปฏิบัติตามครรลองครองธรรม กฎหมายบ้านเมือง ด้วยเหตุนี้จึงมีการกระทำความชั่วอันเป็นกรรมต่าง ๆ ต่อกันและของมนุษย์บนสังคม ตามที่ได้เห็นในข่าวสื่อสารต่าง ๆ บนโลกในยุคปัจจุบัน

การใช้ชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นไปตามกฎแห่งกรรม กฎแห่งธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีการอาศัยอยู่ร่วมกันหมู่เป็นคณะ มนุษย์มีการแสดงออกผ่านการกระทำทางกาย วาจา และใจ จะเป็นความดีหรือความชั่วร้ายย่อมมีผลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แม้ในยุคปัจจุบันการที่มนุษย์ได้ศึกษาเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ จะทำให้มนุษย์มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปละในสิ่งที่เป็นอกุศล กระทำในสิ่งที่เป็นกุศล เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต่อตนเองและบุคคลอื่น หรือการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะการได้ศึกษาเรื่องกรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ทุกคน และเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิต

องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสเรื่องกรรมว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง จากการค้นพบว่ากฎแห่งกรรม เป็นกฎธรรมชาติที่ไม่มีผู้ใดฝ่าฝืนได้ เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องปฏิบัติ และหากไม่ปฏิบัติตามกฎแห่งกรรมก็จะเกิดทุกข์อันเป็นโทษทำให้ชีวิตที่ไม่ได้รับความสุข พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาแห่งเหตุผล ที่มีระบบความเชื่อความศรัทธา ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งปัญญา โดยให้มีปัญญาในการใช้เหตุผลทุกครั้งที่เกิดความเชื่อ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อตามคำสอนในพระพุทธศาสนา สามารถนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันของตนวันได้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีแตกต่างจากศาสนาอื่น เพราะวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย ย่อมมีความเกี่ยวพันรู้กันกับกรรม คือ การกระทำที่ตนทำไว้ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นกรรมในอดีตที่ส่งผลในภพปัจจุบัน หรือกรรมในปัจจุบันส่งผลในภพปัจจุบัน และกรรมในปัจจุบันที่ส่งผลในภพอนาคต การที่มนุษย์ได้ศึกษาเรื่องกรรมเพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันนั้น จะตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของคนในยุคปัจจุบัน ผ่านการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องของกรรมตามทัศนะพุทธศาสนาเถรวาท

2. กรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

เรื่องกรรมเป็นหลักคำสอนที่สำคัญมากในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พุทธศาสนิกชนในปัจจุบันมีความเข้าใจเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมไม่ชัดเจน มีความสับสนคลาดเคลื่อนจากความจริงของหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยเหตุที่กรรมและการให้ผลของกรรมมีความซับซ้อน ส่งผลให้เกิดความสับสน ลังเลสงสัย และมีวิธีการดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่ถูกต้อง กลายเป็นปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรมเกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นการศึกษาเรื่องกรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน และทำความเข้าใจตรง เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม ดังนี้

2.1 ความหมายของกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำ การงาน กิจ เช่น พลีกรรม ต่างกรรมต่างวาระ เป็นการดีก็ได้ ชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542: 15)

กรรม คำว่ากรรม มาจากคำว่า กรฺม ในภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำว่า กम्म ในภาษาบาลีตามรูปศัพท์แปลว่า การกระทำ ซึ่งเหมือนกับคำว่า กิริยา (ในภาษาสันสกฤตเป็น กริยา ซึ่งภาษาไทยนำมาใช้คนละความหมาย) แต่ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “กรรม” ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น หมายถึง เจตนา (วัชระ งามจิตรเจริญ, 2550: 267-268)

ในนิพเพธิกปริยายสูตร ฉักกนิมิต อังคุตตรนิกาย พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ เจตยิตวา กโรติ กาเยน วาจาเยน มนสา” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย เจตนาอันเองเราเรียกว่ากรรม

บุคคลจงใจแล้วจึงกระทำความกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อภ.ฉก., 22/63/577)

ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ที่แต่งโดยพระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของกรรม โดยมีความหมายเป็นกลาง ๆ ว่า คือ การกระทำ และให้ความหมายของกรรม (พระวิพัฒน์ อดิตเปโม, 2553 : 61-62) ดังนี้

1) กรรม คือ การกระทำที่เกิดขึ้นจากเจตนา หรือตั้งใจกระทำประกอบด้วยกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังในพระคาถาแรกและพระคาถาที่ 2 ในยมกวรรคที่ 1 ที่ทรงแสดงว่า “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จแล้วแต่ใจ ถ้าบุคคลมีใจอันโทษประทุษร้ายแล้ว กล่าวอยู่ก็ตาม ทำอยู่ก็ตาม ทุกขย่อมไปตามบุคคลนั้น เพราะทุจริตสามอย่างนั้น เหมือนล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคผู้ลากเกวียนไปอยู่ณนั้น” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ช.ธ., 25/11/11)

ส่วนการกระทำที่ไม่เจตนา หรือไม่ได้ตั้งใจกระทำ ถือว่าเป็นกรรมเช่นกัน เรียกว่า กตัตตากรรม (อง.ต.ก., 34/562/129) แต่กรรมชนิดนี้ไม่มีผลทางด้านจิตใจ จึงไม่ต้องไปเสวยผลกรรม

2) กรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยกิเลส ทั้งในส่วนที่เป็นกุศล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ อโมหะ และส่วนที่เป็นอกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ

3) กรรม คือ การกระทำที่ให้ผลอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะเป็นกุศลกรรม หรือการกระทำดีก็จะส่งผลดีให้ หรือกระทำไม่ดี/ชั่ว หรือ อกุศลกรรม ก็จะได้รับผลชั่ว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นกัน นอกจากนั้นแล้ว ไม่ว่าผู้กระทำความกรรมจะไปอยู่แห่งไหน ก็ต้องได้รับผลกรรมอย่างแน่นอน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายความหมายของกรรมว่า “กรรม” แปลตามศัพท์ว่า การงานหรือการกระทำแต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนา ก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตฺโต, 2543 : 157)

โดยสรุปความหมายของกรรมแล้ว คือ การกระทำที่เน้นเจตนาเป็นหลัก โดยคำว่า “กรรม” แปลว่า การกระทำ มีความหมายเป็นกลาง ๆ คือ การกระทำ ยังไม่ถือว่าดีหรือชั่ว คำว่า “การกระทำ” หมายถึง การกระทำทุกอย่างที่แสดงออกจากตัวเรา โดยแสดงออกทางกาย (กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม) กรรมที่กระทำโดยประกอบด้วยเจตนา ในความหมายของกรรมตามที่

พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงเอาไว้ คือ ทุกครั้งที่กระทำได้ประกอบด้วยเจตนา กระทำกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม กระทำกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม

2.2 ประเภทของกรรม

กรรมเป็นเรื่องที่มีความละเอียดลึกซึ้ง และเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ จากการศึกษาค้นคว้า พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักคำสอนเรื่องกรรมไว้มากมาย อาทิ ในกัมมนิโรธสูตร อกุศลสูตร สังคตสูตร ฯลฯ ผู้ศึกษาจึงแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ศึกษาทำความเข้าใจในประเภทของกรรมได้ง่าย ดังนี้

1) กรรมแบ่งตามเวลาที่เกิด

พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรม และความดับกรรมในกัมมนิโรธสูตร โดยตรัสแบ่งประเภทของกรรมตามช่วงเวลาที่เกิดขึ้นได้ 2 ประเภท ดังนี้

- กรรมเก่า คือ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น) กาย (กาย) มน (ใจ) อันบัณฑิตถึงเห็นว่าเป็นกรรมเก่า อันปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งแล้ว สำเร็จด้วยเจตนา เป็นที่ตั้งแห่งเวทนาในอรรถกถากัมมนิโรธสูตร สิ่งที่เป็นกรรมเก่า คือ สิ่งที่ยายตนะภายใน มีตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความว่ายตนะทั้งหลาย มีจักขุ (ตา) เป็นต้น ไม่เป็นของเก่า กรรมต่างหากเป็นของเก่า แต่ท่านกล่าวอย่างนั้นตามชื่อแห่งปัจจัยเพราะเกิดแต่กรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ส.สพ.อ., 28/271.) ยายตนะภายในเหล่านี้เมื่อกระทบกับอายตนะภายนอกแล้ว จะเป็นเหตุให้เกิดเวทนาต่อไป และเวทณาก็จะเป็นปัจจัยให้เกิดตัณหาซึ่งเป็นเหตุให้ต้องก่อกรรมใหม่ขึ้น

- กรรมใหม่ คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย วาจา ใจ ในบัดนี้ในพระสูตรดังกล่าว พระพุทธเจ้ายังทรงแสดงถึงความดับกรรม เมื่อดับกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม ก็จะถึงความดับกรรม ส่วนการปฏิบัติให้ถึงความดับกรรมนั้น ต้องปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด

2) กรรมแบ่งตามลักษณะของหนทางที่ทำให้เกิดกรรม

ในอกุศลสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อ.ทก., 20/6/144-145.) พระพุทธเจ้าตรัสถึงการกระทำไม่ว่าจะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรมว่าแสดงออกมาได้ 3 ทาง ได้แก่ อกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล กรรมชั่วการกระทำที่ไม่ดี ไม่เกิดจากปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะหรือโมหะ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2543, 69.)

อกุศลกรรม ยังแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ กายทุจริต วจีทุจริต และ มโนทุจริต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.ม.อ., 20/238.)

- กายทุจริต 3 คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดินในกาม
- วจีทุจริต 4 คือ การกล่าวคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบ และคำเพ้อเจ้อ
- มโนทุจริต 4 คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น ความพยาบาท และความเห็นผิด

การประพฤติดอกุศลกรรมเหล่านี้ หรือเรียกว่า อกุศลกรรมบถ ทางแห่งอกุศลกรรม 10 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา., 11/347/362.) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา., 11/136/99.) หรือบางทีก็จะได้รับผลในชาติที่ทำการมั่ว

กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล กรรมดี การกระทำที่ดี ที่เกิดจากปัญญาส่งเสริมคุณภาพของชีวิตจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ โทสะ โมหะ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2543, 69.) กุศลกรรม ยังแบ่งออกตามหนทางที่แสดงออก ตามหลักพระพุทธศาสนาจำแนกออกเป็น 3 ประการ คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.ม.อ., 20/238.)

- กายสุจริต 3 หรือความประพฤติชอบด้วยกาย คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ ปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร
- วจีสุจริต 4 หรือความประพฤติชอบด้วยวาจา คือ งดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ
- มโนสุจริต 3 หรือความประพฤติชอบด้วยใจ คือ อนภิชชา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ

หากได้ทำกุศลกรรมไปโดยเจตนาแล้ว หรือเรียกว่า กุศลกรรมบถ คือทางแห่งกุศลกรรม 10 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา., 11/360/431-432.) หลังจากตายไปจะได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์และจะเสวยความสุข (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา., 11/136-137/100.) ได้อานิสงส์แห่งสุจริต 5 อย่าง คือ ตนก็ดีเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป ไม่หลงลืมสติดาย และหลังจากตายแล้วจะได้เกิดในสุคติโลกสวรรค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อัง.ทก., 20/18/71.)

ฉะนั้นการที่จะทำกุศลกรรม หรืออกุศลกรรม จะทำให้เกิดเป็นกรรมได้นั้นจำเป็นต้องมีเจตนาเข้ามาประกอบการทำกรรมเสมอ ดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ใจ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อัง.ฉก., 22/63/577.)

3) กรรมแบ่งตามลักษณะการให้ผลของกรรม

ในพระไตรปิฎกมีหลายพระสูตรที่อธิบายถึงลักษณะการให้ผลของกรรม เช่นในกุกกุรวตักกสูตร (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.ม., 13/81/79-80.) ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงประเภทของกรรม โดยทรงจำแนกตามลักษณะการให้ผลที่แตกต่างกันมี 4 อย่าง โดยนับเดียวกันนี้ และทรงจำแนกลักษณะของกรรมและการให้ผลของกรรมไว้ 4 ประเภท กล่าวสรุปอธิบายได้ ดังนี้

(1) กรรมดำ มีวิบากดำ คือ กรรมชั่ว ให้ผลชั่ว หมายถึง กรรมชั่วที่บุคคลทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นอกุศลกรรมบถ 10 เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้กระทำได้รับแต่ความทุกข์ ฝ่ายเดียวเหมือนสัตว์นรกที่ได้รับโทษทัณฑ์

(2) กรรมขาว มีวิบากขาว คือ กรรมดี ให้ผลดี หมายถึง กรรมดีที่บุคคลกระทำทางกาย วาจา ใจ ที่เป็นกุศลกรรมบถ 10 มีผลไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ทำได้รับมีแต่ความสุขฝ่ายเดียวเหมือนอยู่บนสวรรค์ชั้นสุกาสินหา

(3) กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว คือ กรรมทั้งชั่วและทั้งดี ให้ผลทั้งชั่วและดี หมายถึง การที่บุคคลกระทำทั้งกรรมชั่วและกรรมดี ทางกาย วาจา ใจ มีผลเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้ผู้ทำได้รับมีทั้งความทุกข์และความสุขสลับกัน เหมือนมนุษย์ เทวดาบางจำพวก และวินิปาติกะ

(4) กรรมไม่ดำไม่ขาว มีวิบากไม่ดำและไม่วขาว เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม คือ กรรมไม่ชั่วและกรรมไม่ดี มีผลทั้งไม่ชั่วและไม่ดี เป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม หมายถึง การที่บุคคลมีเจตนาละกรรมทั้ง 3 ดังกล่าวข้างต้น โดยปฏิบัติตามหลักธรรม โพชฌงค์ 7 หรือ มรรคมงคล 8

ผลของกรรมไม่ว่าจะดีหรือชั่ว ไม่ว่าจะเป็อกุศลหรืออกุศล บุคคลนั้นย่อมได้รับผลของกรรมนั้นอย่างแน่นอน การได้ฝึกฝนให้ข่มจิตใจละทิ้งวิบากกรรมในอดีต ไม่ว่าชาติก่อนหน้าหรือชาตินี้ ไม่ว่าผลอะไร จะเกิดตามมาก็ต้องรับมือให้ได้ เพราะเป็นสิ่งที่เราสร้างสะสมมา โดยมีส่วนประกอบมาจากเหตุและผล

ทั้งสิ้น ในเมื่อมีเหตุแห่งการกระทำย่อมมีผลลัพธ์แห่งการกระทำเช่นกัน ในกฎกัรวตติสูตร จึงเป็นการอธิบายให้เห็นถึงกรรมว่ามีผลอย่างไร

3. การดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม

3.1 การดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิต ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่ในการใช้ชีวิต ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้อง หรือไม่มีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน ชีวิตก็จะประสบความทุกข์ ความล้มเหลวได้ ถ้ามีความรู้ที่ถูกต้อง ชีวิตก็ประสบความสำเร็จ ความเจริญได้ ฉะนั้นขึ้นอยู่กับ การดำเนินชีวิตว่าจะเป็นอย่างใด ต้องอาศัยปัจจัยอย่างใดบ้างเป็นตัวประกอบ เช่น มีสติ ปัญญา ความกล้าหาญ และความอดทน เป็นต้น ในการดำเนินชีวิต การศึกษาศาสนาก็เป็นอีกวิธีหนึ่งในการเรียนรู้เข้าใจในชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ก็เพื่อให้ชีวิตพบกับความสงบสุข และเพื่อส่งเสริมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพธุรกิจการงานให้ประสบความสำเร็จ แล้วนำรายได้มาจุนเจือครอบครัวในด้านรายรับรายจ่าย ดังนั้น หลักกรรมในพุทธศาสนาจึงประกอบด้วยหลักคำสอนที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว ธุรกิจ และการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ เพราะสังคมไทยเป็นสังคมพุทธที่ได้สืบทอดรุ่นต่อรุ่นกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังนั้น คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อทุกคนทุกระดับ ทางด้านร่างกายมีการพัฒนาเพื่อการเป็นอยู่อย่างพอแล้วแต่ทางด้านจิตใจควรที่จะพัฒนาให้มีความสุขที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังที่ท่านรองศาสตราจารย์ บุญมี แท่นแก้ว กล่าวไว้ว่า ความต้องการทางใจ (Mental Needs) อันเป็นความต้องการอันลึกซึ้ง ซึ่งอยู่เบื้องหลังความต้องการด้านอื่น ๆ ดังนี้

- 1) ความต้องการความอบอุ่น ความปลอดภัยและหลักประกันชีวิต ความต้องการชนิดนี้มักจะพึ่งพาอาศัยอำนาจสูงสุดที่สามารถคอยดลบันดาลให้ตนสมปรารถนา เช่นอำนาจทางศาสนาหรืออำนาจสูงสุด เช่นพระผู้เป็นเจ้า เป็นต้น
- 2) ความต้องการความดี ความสมบูรณ์ อันเป็นสิ่งที่ดีงาม อันเป็นสิ่งที่ทุกคนย่อมปรารถนาไม่ว่าจะเป็นผู้ดี มั่งมี หรือคนยากจน
- 3) ความต้องการบรรลุจุดหมายปลายทางของชีวิต ซึ่งมีอยู่สองทาง คือทางดีกับทางชั่ว ดังนั้น ศาสนิกชนจึงปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางนั้นที่เห็นว่าถูกต้อง
- 4) ความต้องการความสุขพิเศษ นั่นคือความต้องการความสุขที่แท้จริง เช่นพระพุทธศาสนาสอนให้เข้าใจในเรื่องไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา และสอนให้บรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นบรมสุข เป็นต้น
- 5) ความต้องการที่พึ่งอันประเสริฐ มนุษย์มีลักษณะอย่างหนึ่งที่คล้ายกันกับสัตว์คือมีความกลัว

เช่น กลัวฟ้าร้อง ฟ้าแลบ น้ำขึ้น และลมพายุ เป็นต้น จึงมักหาที่พึ่ง เช่น เทพเจ้าและภูเข ป่าไม้ เป็นต้น 6) ความต้องการปรัชญาชีวิตเพราะมนุษย์อยู่ในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมทุกชนิดสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นย่อมมีลักษณะสามอย่าง คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และสลายไป ถ้าเราศึกษาให้เข้าใจสิ่งแวดล้อมด้วยดี เราจะสามารถเข้าใจชีวิตอย่างดีด้วย ดังนั้น เมื่อชีวิตเรามีสภาวะเช่นนั้นเราจึงมีความสุข ไม่ยึดติดในสิ่งใดมากเกินไป อาจเกิดทุกข์โศกได้ (บุญมี แทนแก้ว, 2552, 28-29.)

ฉะนั้นการดำเนินชีวิตจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ก็ต่อเมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องตามกระบวนการการดำเนินชีวิต ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ชีวิต เพื่อให้ชีวิตพบกับความสงบสุข และเพื่อส่งเสริมเกี่ยวกับการงานวิถีชีวิตประจำวันให้ประสบความสำเร็จ

3.2 ความเชื่อเรื่องกรรม

ความเชื่อเรื่องกรรม ถือว่าเป็นทัศนคติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ความเชื่อเกิดขึ้นมาพร้อมกับมนุษย์ เริ่มเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติขึ้น มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการป้องกันที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรม เรียกว่าประเพณี หรือศาสนาเกิดขึ้น ผู้เป็นชาวพุทธทุกคนจึงควรเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ควรพยายามศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมนี้

ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ชาวพุทธควรมีศรัทธา 4 อย่าง คือ เชื่อเรื่องกรรม เชื่อวิบากเชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เมื่อมนุษย์มีความเชื่อ 4 อย่างที่ถูกต้อง จะทำให้การดำเนินชีวิตมีความราบรื่น เกิดความสุข สร้างความสัมพันธ์ต่อมนุษย์ในสังคมด้วยกัน ดังที่พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิบายในหนังสือพุทธศาสนากับปรัชญา เกี่ยวกับความเชื่อ 4 อย่าง ดังนี้ว่า

1) กัมมสัทธา ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่วางเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการ จะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตโชค เป็นต้น

2) วิปากสัทธา เชื่อวิบากเชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง ว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3) กัมมัฏสกาตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4) ตถาคตโพธิ์สัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง (พระเมธีธรรมาภรณ์ ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2533: 12)

3.3 ความเชื่อการให้ผลของกรรม

มนุษย์ในสังคมปัจจุบัน มีความเชื่อเรื่องกรรมน้อย จะเห็นได้จากการกระทำที่ผ่านทางกาย วาจา และใจ มีให้เห็นบ่อย ๆ ในยุคเทคโนโลยีมีความเจริญ ที่ใช้ชีวิตเพียงแค่นี้มีความสุขในแต่ละวัน แม้จะได้รับความทุกข์ก็โยนให้กรรมเป็นตัวรับแทนว่าตัวเองเคยทำไม่ดีไว้ หรือเมื่อมีความสุขก็บอกว่าเคยทำดีเอาไว้ แต่ไม่รู้ถึงแก่นแท้แห่งกรรมและการให้ผลของกรรม บางทีถึงกับถอดใจไม่ทำดีต่อไป เมื่อกรรมดีไม่ให้เกิด หรือภูมิใจในการทำชั่ว ว่าทำกรรมชั่วอยู่ยังให้ผลดีอยู่ก็มี ไม่เห็นไปตามกฎเกณฑ์ที่ว่า ทำดีได้ทำชั่วได้ชั่วเลยก็มี การที่มนุษย์ได้ศึกษาเรื่องกรรมทำความเข้าใจในกรรมทางพุทธศาสนาเถรวาท จะทำการเป็นอยู่ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตามที่กล่าวมาแล้วว่ากรรม คือการกระทำ คนเราต้องเชื่อในกฎแห่งการกระทำนั้น กฎแห่งการกระทำคือกฎแห่งธรรมชาตินั่นเอง แต่แสดงในรูปแบบของการกระทำ เพราะความมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ในสังคมไทยยุคปัจจุบันมักจะเข้าใจว่าการทำกรรมเป็นสิ่งที่เลวร้าย ดังนั้นความเชื่อเรื่องการให้ผลของกรรมของคนไทยจึงมักเชื่อว่าให้ผลไปในทางไม่ดีเช่นกัน ทั้งนี้เป็นเพราะเมื่อคนไทยประสบกับเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถแก้ได้ด้วยตนเองก็มักพูดว่า แล้วแต่บุญแต่กรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2559: 47) เราก็แปลคำว่าบุญเป็นฝ่ายในส่วนคำว่ากรรม ก็หมายเอาการกระทำชั่ว เมื่อความจริงกรรมเป็นเช่นนี้ กรรมจึงต้องอาศัยเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดกรรมเพราะกรรมจะเกิดขึ้นมาโดยไม่มิเหตุปัจจัยไม่ได้ และไม่ใช่ว่าใครมาดลบันดาลให้กรรมนั้นเมื่ออาศัยเหตุปัจจัย กล่าวคือทำอย่างไรก็จะได้ อย่างนั้น

ตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยว่าคนไทยมีความเข้าใจว่ากรรมเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อชีวิตทั้งที่ความหมายตามรากศัพท์เดิมนั้น คำว่ากรรม เป็นคำที่มีความหมาย การทำให้คนไทยบางคนไม่อยากจะประสบกับคำว่ากรรมแต่อย่างไรก็ตามความเชื่อที่ว่าทำชั่วได้

ช่วยให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยมีทัศนคติไปในแง่ของการทอดธุระ หรือไม่มีความรับผิดชอบแต่ก็ยังมีส่วนที่อยู่ตรงที่ทำให้เกิดการยอมรับความผิดที่ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต, 2559: 6) แต่ถึงอย่างไรก็ตามคนไทยก็จำเป็นต้องศึกษาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรมที่ถูกต้อง ตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

ความเชื่อเรื่องกรรมของคนไทยที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นค่านิยมของคนไทยซึ่งส่วนมากเข้าใจความหมายไปตามค่านิยมทางวัตถุ เช่นทำดีแล้วได้ลาภหรือทำดีแล้วได้เลื่อนยศเป็นต้น ความเข้าใจของคนไทยเช่นนี้ ทำให้คนไทยที่ยังไม่เข้าใจหลักกรรมอย่างแท้จริง ได้ตั้งใจทำกรรมดีเพียงเพื่อหวังวัตถุที่ตนพึงจะได้ ซึ่งจะมีปัญหาทันทีเมื่อทำความดีแล้วไม่ได้สิ่งที่ตนต้องการ แล้วสิ่งที่ตามมาก็คือไม่เชื่อว่าทำดีแล้วได้ดีต่อไป จนเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและต้องการแก้ไขปัญหานั้นด้วยการศึกษากฎกรรม 12 และกรรมในฐานสูตร

ดังที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสเรื่องกรรม มีกรอบในการปฏิบัติ คือ บุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เหมือนบุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์จะทำ พูด คิด สิ่งใดก็ตามจะต้องตระหนักถึงหลักกรรมนี้เสมอ ดังที่ปรากฏในพระสูตรต้นตอปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ฐานสูตร ว่า

“กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพณฺธุ กมฺมปฏิสรโณ
ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิติ”
(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อัง.ปญจก., 22/57/82)

แปลความว่า เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”
(มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อัง.ปญจก., 22/57/100)

ฉะนั้นคนที่มีความเชื่อในเรื่องของกรรมและการให้ผลของกรรม ย่อมได้เปรียบกว่าคนที่ไม่เชื่อเรื่องกรรม คนที่เชื่อเรื่องกรรมย่อมสามารถอดทนรับต่อความทุกข์ยาก ความลำบาก ความผิดหวัง ความขมขื่น อุปสรรคต่าง ๆ และความโชคร้ายที่เกิดขึ้นแก่ตนได้ เพราะถือว่ากรรมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นกรรมที่ตนทำมาแต่อดีต ไม่ได้ดีโพล่ดีพายว่าสิ่งรอบข้างว่าโลกนี้ไม่มีความยุติธรรม ทำให้ตนไม่ได้รับความเป็นธรรม เมื่อทำความดีแล้วไม่ได้ดี หรือคนที่มีความเชื่อในเรื่องกรรมและผลของกรรมจึงมีความยึดมั่น มั่นคง

ดำรงอยู่ในการทำคุณงามความดีต่อไป จะเป็นผู้มีความสามารถให้อภัยตนเองและผู้อื่นได้ และยังเป็นผู้มี
หิริโอตตปละความชั่วแสวงหาแต่ทางที่ดีเท่านั้น

4. วิเคราะห์กรรมเพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน

การดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันนั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องศึกษาเรื่องกรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว
ว่า เรื่องของกรรมและการดำเนินชีวิตมีความเกี่ยวสัมพันธ์กัน ถือว่าเป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง มีความซับซ้อน ยาก
ต่อการเข้าใจและเกิดแจ่มแจ้งได้ด้วยวิธีเพียงแค่พิจารณาไตร่ตรอง หรือคาดคะเนเดาเอา ผู้ที่ไม่ได้
ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ การทำความเข้าใจในเรื่องของกรรม หรือศึกษาแล้วแต่ไม่ได้ลงมือ
ปฏิบัติ ดูเหมือนว่ายังมีบุคคลที่ไม่เข้าใจเช่นนี้ยังมีความเคลือบแคลงในเรื่องกฎแห่งกรรมอยู่มาก จึงทำให้
ไม่เชื่อกรรม จึงเกิดความไม่มั่นใจที่จะลงมือปฏิบัติ การศึกษากรรมเพื่อการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบันใน
เรื่องนี้เป็นอย่างไร ในหัวข้อนี้สามารถหาคำตอบเมท้อศึกษาทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้ง เพื่อจะได้ปฏิบัติไม่
ผิดพลาด ไม่ให้เกิดทุกข์โทษภัยในการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ดังนี้

4.1 กรรมในพุทธศาสนาเถรวาท

กรรมในพุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นหลักคำสอนที่สำคัญมากสำหรับชาวพุทธและผู้ที่มีความ
สนใจในเรื่องกรรม กล่าวคือพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันนั้นมีความเข้าใจเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม
เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตนั้นน้อย และสับสนคลาดเคลื่อนจากความจริงตามหลักกรรมทางพระพุทธศาสนา
ด้วยเหตุนี้การดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมจึงมีความซับซ้อน ส่งผลให้เกิดความสับสน ลังเล
สงสัย และนำวิถีการดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่ถูกต้อง กลายเป็นปัญหาด้านศีลธรรมจริยธรรมในสังคม
ปัจจุบัน

ในความหมายของกรรม ดังที่ได้ศึกษามาแล้ว คำว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่เน้นเจตนาเป็น
หลัก โดยคำว่า “กรรม” แปลว่า การกระทำ มีความหมายเป็นกลาง ๆ คือ การกระทำยังไม่ถือว่าดีหรือชั่ว
คำว่า “การกระทำ” หมายถึง การกระทำทุกอย่างที่แสดงออกจากตัวเรา โดยแสดงออกทางกาย
(กายกรรม) ทางวาจา (วจีกรรม) และทางใจ (มโนกรรม) กรรมที่กระทำโดยประกอบด้วยเจตนา ใน
ความหมายของกรรมตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงเอาไว้ คือ ทุกครั้งที่กระทำต้องประกอบด้วยเจตนา
กระทำกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม กระทำกรรมชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม ส่วนประเภทของกรรมสามารถ
แบ่งสรุปให้เห็นได้ ดังนี้

1) กรรมแบ่งตามเวลาที่เกิด ในกัมมนิโรธสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องกรรมและความดับกรรม โดยอธิบายไว้ 2 ประเภท นั้น คือ (1) กรรมเก่า ที่เป็นอายตนะภายในมี ตา เป็นต้น เมื่อมากระทบกับอายตนะภายนอก (2) กรรมใหม่ คือ กรรมที่บุคคลทำด้วยกาย วาจา ใจ แสดงให้เห็นว่า กรรมนั้นเกิดเมื่ออายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก เกิดการตามกระบวนการปฏิจจุสมุปบาท และกรรมที่ทำนั้นต้องกระทำผ่านทางกาย วาจา และใจ

2) กรรมแบ่งตามลักษณะของหนทางที่ทำให้เกิดกรรม ดังที่ได้ศึกษามาแล้วว่า การกระทำไม่ว่าจะเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม แสดงออกมาได้ 3 ทาง เมื่อบุคคลกระทำทางไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล อกุศลกรรม 3 ประการ นี้ คือ (1) กายทุจริต 3 คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินิคมในกาม (2) วจีทุจริต 4 คือ การกล่าวคำเท็จ คำส่อเสียด คำหยาบ และคำเพ้อเจ้อ (3) มโนทุจริต 4 คือ ความเพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น ความพยาบาท และความเห็นผิด เมื่อบุคคลกระทำทางดีเรียกว่า กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ โทสะ อโมหะ จำแนกออกเป็น 3 ประการ คือ (1) กายสุจริต 3 หรือความประพฤติชอบด้วยกาย คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับปาณาติบาต อทินนาทาน และกาเมสุมิฉฉาจาร (2) วจีสจฺจริต 4 หรือความประพฤติชอบด้วยวาจา คือ จดเว้นและประพฤติตรงข้ามกับมุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา และสัมผัปปลาปะ (3) มโนสุจฺจริต 3 หรือความประพฤติชอบด้วยใจ คือ อนภิชฌา อพยาบาท และสัมมาทิฐิ

3) กรรมแบ่งตามลักษณะการให้ผลของกรรม จะเห็นได้ว่าการให้ผลของกรรม เมื่อจำแนกตามลักษณะของกรรมและการให้ผลของกรรมไว้ 4 ประเภท คือ (1) กรรมดำ มีวิบากดำ ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกาย วาจา ใจ อันมีความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดย ส่วนเดียว เช่น เป็นผู้ฆ่ามารดา ฆ่าบิดา ฆ่าพระอรหันต์ มีจิตประทุษร้ายต่อพระตถาคต ยังพระโลหิตให้ห่อขึ้น ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พุตเท็จ ดื่มน้ำเมา (2) กรรมขาว มีวิบากขาว ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกาย วาจา ใจ อันมิมีความเบียดเบียนบุคคลอื่น ย่อมได้เสวยเวทนาที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุขโดยส่วนเดียว เช่น เป็นผู้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ จากการลักทรัพย์ จากการประพฤตินิคมในกาม จากการพุตเท็จ จากการพุตส่อเสียด จากการพุตคำหยาบ จากการพุตเพ้อเจ้อ ไม่มากไปด้วยความเพ่งเล็งอยากได้ มีจิตไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ (3) กรรมทั้งดำและขาว มีวิบากทั้งดำและขาว ได้แก่ บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุ้งแต่งกาย วาจา ใจ อันมีความเบียดเบียนบุคคลอื่นบ้างไม่ความเบียดเบียนบุคคลอื่นบ้าง ย่อมได้เสวยเวทนาที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่ความเบียดเบียนบ้าง มีทั้งสุขและทั้งทุกข์ระคนกัน (4) กรรมไม่ดำไม่ขาวมีวิบากไม่ดำไม่ขาว ได้แก่

เจตนาใดเพื่อละกรรมด้าอันมีวิบากด้า เจตนาใดเพื่อละกรรมขาวอันมีวิบากขาว และเจตนาใดเพื่อละกรรมทั้งด้าทั้งขาวมีวิบากทั้งด้าทั้งขาว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นกรรม เช่น ผู้ปฏิบัติตามมรรคมืองค์แปดโพชนงค์เจ็ด

กรรมในทางพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นว่า มนุษย์มีการสร้างกรรมด้วยเจตนาสามทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะเป็นฝ่ายกุศลหรืออกุศลก็ตาม ฉะนั้นมนุษย์คนเรมีการสร้างกรรมที่แตกต่างกันไป ผลของกรรมก็ให้ผลแตกต่างกันไปตามกรรมที่ทำไว้ เพื่อให้เป็นไปในทางเจริญควรที่จะศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องกรรมอย่างถ่องแท้และถูกต้องเพื่อให้เกิดการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมได้อย่างถูกต้อง

4.2 การดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรม

1) การดำเนินชีวิต จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่ในการใช้ชีวิต ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่มีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจน ชีวิตก็จะประสบความทุกข์ ความล้มเหลวได้ ถ้ามีความรู้ที่ถูกต้อง ชีวิตก็จะประสบความสำเร็จ ความเจริญได้ การศึกษากรรมก็เป็นอีกวิธีหนึ่งในการเรียนรู้เข้าใจในชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ก็เพื่อให้ชีวิตพบกับความสงบสุข หลักกรรมในพุทธเถรวาทจึงประกอบด้วยหลักคำสอนที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว ชุมชน และการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ในปัจจุบัน

2) ความเชื่อเรื่องกรรม ในความเชื่อเรื่องกรรมนั้น การที่มนุษย์มีความเชื่อที่ถูกต้อง ก็จะสามารถทำให้ชีวิตมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง เป็นไปเพื่อความสุขแห่งชีวิต ดังที่แสดงไว้ว่าควรมีความเชื่อ 4 ประการ คือ (1) กัมมสัทธา ความเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง (2) วิบากสัทธา เชื่อวิบากเชื่อผลของกรรม คือ เชื่อว่าผลของกรรมมีอยู่จริง ว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลนั้นต้องมีเหตุผลดีจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว (3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของกรรมจะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน (4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื่อมั่นในความหมดจดของพระพุทธเจ้า ธรรมของพระองค์เป็นของจริง

3) ความเชื่อการให้ผลของกรรม ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า มนุษย์ในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อเรื่องกรรมน้อยมาก เมื่อเทียบกับเรื่องงมงาย ส่วนมากไม่เชื่อเรื่องกรรม จึงเกิดการกระทำไปในทางที่เสื่อมมากกว่าทางเจริญ การเชื่อการให้ผลของกรรมยังไม่เชื่อใหญ่เลย หากเมื่อมีการศึกษาที่ดีจะพบว่า การที่บุคคลทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว เหมือนกับบุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์จะทำ พูด คิด สิ่งใดก็ตามจะต้องตระหนักถึงหลักกรรมนี้เสมอ ดังที่ปรากฏ

รองรับในฐานสูตร ว่า “เรามีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย เราทำกรรมใดไว้จะเป็นกรรมดีหรือกรรมชั่วก็ตาม ย่อมเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น”

4) เข้าใจเรื่องกรรม 12 ในหนังสือวิสุทธิมรรค ซึ่งแต่งโดยพระพุทธโฆษาจารย์ พระเถระชาวอินเดีย ได้แบ่งกรรมไว้ 12 ประเภท (สมเด็จพระพุทธาจารย์ อาจ อาสภมหาเถร, 2546: 969-971) ตามกาลเวลา ตามหน้าที่ และตามความหนักเบา ดังนี้ (1) กรรมให้ผลตามเวลา กรรมให้ผลในชาตินี้ กรรมให้ผลในชาติหน้า กรรมให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป กรรมที่เลิกให้ผล คือให้ผลเสร็จไปแล้ว หรือหมดโอกาสจะให้ผลต่อไป (2) กรรมให้ผลตามหน้าที่ กรรมที่แต่งมาดีหรือชั่ว กรรมที่สนับสนุน กรรมบิเบียนหรือขัดขวางกรรมเดิม กรรมตัดรอน เป็นกรรมพลิกหน้ามือเป็นหลัง (3) กรรมให้ผลตามความหนักเบา กรรมหนัก กรรมฝ่ายดี เช่น ทำสมาธิจนได้ฌาน กรรมฝ่ายชั่ว เช่น ทำอนันตริยกรรม มีฆ่าบิดามารดาเป็นต้น พหุลกรรม กรรมที่ทำจนชิน อาสันนกรรม กรรมที่ทำเมื่อใกล้ตาย กรรมสักแต่ว่าทำ คือ เจตนาไม่สมบูรณ์ อาจจะทำด้วยความประมาท หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์

จะเห็นได้ว่า เพื่อให้การดำเนินชีวิตไปในทางที่มีความสุข ความเจริญ ควรศึกษากรรมในทางพระพุทธศาสนา และการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกรรมควรที่จะมีหลักการดำเนินชีวิต คือ 1) รู้วิธีการดำเนินชีวิต 2) มีความเชื่อเรื่องกรรม 3) มีความเชื่อการให้ผลของกรรม 4) มีเข้าใจเรื่องกรรม 12 เพื่อมีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจนในการดำเนินชีวิตในสังคมยุคปัจจุบัน

5. สรุป

การศึกษาเรื่องกรรมเพื่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่ในการใช้ชีวิต ถ้าไม่มีความรู้ที่ถูกต้องหรือไม่มีเป้าหมายของชีวิตที่ชัดเจนการที่ชีวิตจะประสบความสำเร็จ ความล้มเหลวได้มีมาก ถ้ามีความรู้ที่ถูกต้อง ชีวิตก็ประสบความสำเร็จ ความเจริญได้ การศึกษากรรมจึงเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเรียนรู้เข้าใจในชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การนำหลักพุทธธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ก็เพื่อให้ชีวิตพบกับความสงบสุข หลักกรรมในพุทธเถรวาทจึงประกอบด้วยหลักคำสอนที่เหมาะสมต่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว ธุรกิจ และการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่า การศึกษาเรื่องกรรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์ ยิ่งในฐานะชาวพุทธยิ่งควรให้ความสนใจในเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม เพื่อการนำมาซึ่งประโยชน์สุขในการดำเนินชีวิต ยิ่งในยุคสังคมปัจจุบันเป็นยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ เทคโนโลยี มีการพัฒนาการไปอย่าง

รวดเร็ว การพัฒนาด้านจิตใจจึงจำเป็นเพื่อให้สอดคล้องต่อการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ การศึกษาเรื่องกรรมนี้
เหมาะต่อการนำไปใช้ให้เกิดความสุขแก่ตนเองและสังคม ในภพนี้และภพหน้าได้

6. บรรณานุกรม

- ผศ.บุญมี แท่นแก้ว. (2552). จริยธรรมกับชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). กรรม-นรกสวรรค์สำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- _____. (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). เชื้อกรรม รู้กรรม เรื่องกรรม. สมุทรปราการ: บริษัทชุมทอง
อุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2533). พุทธศาสนากับปรัชญา. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พ
รินติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พระวิวัฒน์ อุตตเปโม (เอี่ยมเปรมจิต). (2553). การศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมและการให้ผลของกรรมใน
คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
เล่มที่ 11 13 20 22 25 34 40, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2537). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม. เล่มที่ 20, 28, 35.
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2550). พุทธศาสนาเถรวาท, กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (2546), คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.

การดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ

The Living Approach to Buddhism

อริสา สายศรีโกศล*

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

Arisa Saisrikosol*

Walailak University

Received: 10/03/2021

Revised: 12/04/2021

Accepted: 05/06/2021

Corresponding Author Email: arisa.saisrikosol@gmail.com*

Cite: Saisrikosol, A. (2021). The Living Approach to Buddhism. *Journal of Dhamma for Life*, 27(2), 17-31.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินชีวิตตามวิถีพุทธ การศึกษาพบว่า แนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์มีอิทธิพลจากหลากหลายปัจจัยโดยมีความซับซ้อนและมีอิทธิพลโดยตรงต่อมนุษย์ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรม วิถีชาวบ้าน จารีต กฎหมาย ด้านสังคม ได้แก่ สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด สถานภาพที่ได้มาจากความสามารถหรือการกระทำ ด้านศาสนา ได้แก่ ศาสนาแบบเทวนิยม และอเทวนิยม แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาซึ่งดำเนินไปบนพื้นฐานแห่งคำสอนซึ่งในการศึกษานี้ได้นำเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ได้แก่ หลักโอวาทปาติโมกข์ และหลักไตรสิกขา

คำสำคัญ: การดำเนินชีวิต; วิถีพุทธ

Abstract

This academic article presents the concept of Buddhist way of life. The study found Human lifestyles are influenced by many complex and direct influences on human beings. Cultural aspects include culture, folk ways, customs, and laws. The social aspect is the status that is innate. Status acquired through abilities or actions. Religious aspects include Theist and Atheist Religions, concepts of a Buddhist way of life based on teachings. In this

study, the principles related to human beings were presented, namely doctrine of patimokkha and the threefold principle.

Keywords: Living; Buddhist Approach

1. บทนำ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาบนพื้นฐานมุมมองแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมและนำเสนอหลักธรรมและส่วนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและการดำเนินชีวิตในทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับศาสตร์อื่นทั้งทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคม และอื่นๆ ในการศึกษาเชิงลึกที่เจาะถึงพฤติกรรมความเชื่อและการประเพณี จนนำไปสู่หลักการ แนวทางการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นความไม่ชัดเจน ในสังคมชาวพุทธและประเทศไทยจะได้เกิดองค์ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาทางสังคมเป็นต้นว่าการไม่เห็นคุณค่าของตนเองเพราะไม่เชื่อว่าทำกรรมดีจะได้ผลดี การลดทอนความเป็นมนุษย์และทำร้ายกันและกัน ตลอดจนทำร้ายสิ่งแวดล้อมเพราะขาดความเข้าใจในหลักกรรมว่าทำชั่วจะได้รับผลชั่ว ดังเช่นการศึกษาในอดีตที่ยังไม่ครอบคลุมประเด็นของแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกรรมของนักวิจัย เช่น การศึกษาการรับผลกระทบในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต โดย จักรพันธ์ สุทธิธรรม (2559) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดย พระพิบูลสิน ญาณวฑฺฒโน (2561) เป็นต้น

2. ความหมายของชีวิต

ชีวิต คือ สถานะที่แยกสิ่งมีชีวิตหรืออินทรีย์ออกจากสิ่งไม่มีชีวิตหรืออนินทรีย์และสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้ว สิ่งมีชีวิตเติบโตผ่านกระบวนการสันดาป การสืบพันธุ์และ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม สิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดสามารถพบได้ในชีวมณฑลของโลก ส่วนประกอบทั่วไปของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้ - พืช สัตว์ เห็ดรา โปรทิสต์ อาร์เคีย และ แบคทีเรีย - คือ เซลล์ที่มีส่วนของน้ำและคาร์บอนเป็นหลัก และ เซลล์เหล่านี้ถูกเรียบเรียงอย่างซับซ้อนตามข้อมูลจากหน่วยพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสันดาป เพิ่มความสามารถในการเจริญเติบโต ตอบสนองต่อสิ่งรอบตัว และ มีการปรับตัวและวิวัฒนาการโดยการผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ สิ่งที่มีคุณสมบัติเหล่านี้เท่านั้นที่ถือว่าเป็นสิ่งมีชีวิต (Kauffman, Stuart, 2003)

ชีวิต คือ หน่วยที่ต้องใช้พลังงาน มีคุณสมบัติทั้งกายภาพและชีวภาพ (Walker, Martin G, 2006) ดังต่อไปนี้

- 1) ลักษณะเฉพาะในการจัดการของระบบร่างกาย (specific organization)

- 2) มีกระบวนการสันดาป (metabolism)
- 3) กระบวนการสลาย หรือ แคแทบอลิซึม (catabolism)
- 4) กระบวนการสร้าง หรือ แอแนบอลิซึม (anabolism)
- 5) มีการสืบพันธุ์ (reproduction)
- 6) มีการเจริญเติบโต (growth)
- 7) มีการเคลื่อนไหว (movement)
- 8) มีความรู้สึกตอบสนอง (irritability)
- 9) มีการปรับตัวและวิวัฒนาการ (adaptation and evolution)
- 10) มีภาวะธำรงดุล (homeostasis)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชีวิตของสิ่งมีชีวิตมีกระบวนการที่ซับซ้อนในมุมมองทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อมีชีวิตก็ต้องมีการดำเนินชีวิตเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตจนถึงความดับดับไปแห่งชีวิต เป็นการขยายผลการศึกษาโดยจะได้กล่าวถึง ชีวิตตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

ในทัศนะของพุทธศาสนา สิ่งที่เราเรียกว่า “ชีวิต” มีองค์ประกอบใหญ่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม กับส่วนที่เป็นนามธรรม อย่างที่เราเข้าใจกันทั่วไปว่า เป็นเรื่องของกายกับเรื่องของจิต องค์ประกอบใหญ่ทั้งสองส่วนนี้ รวมอยู่ในสิ่งที่เรียกว่า ชันธ์ 5 (The Five Aggregates) ซึ่งประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ 2

พระอภิธรรมปิฎกแสดงชันธ์ 5 (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: อภ.วิ. 77/1/1-19) ว่า คือ

- 1) รูปชันธ์
- 2) เวทนาชันธ์
- 3) สัญญาชันธ์
- 4) สังขารชันธ์
- 5) วิญญาณชันธ์

พระธรรมปิฎก (2544: 93) กล่าวถึงชันธ์ 5 (The Five Aggregates) ไว้ในหนังสือ พุทธธรรม ดังนี้

รูป (Corporeality) คือ ส่วนประกอบที่เป็นด้านกายภาพหรือด้านรูปธรรมทั้งหมด โดยสรุปก็คือ ร่างกาย (เนื้อหนังมังสา) และพฤติกรรมทั้งหมดของร่างกาย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า คือ ส่วนที่เป็น สสารและพลังงานฝ่ายวัตถุ พร้อมทั้งคุณสมบัติและพฤติกรรมต่าง ๆ ของสสารและพลังงานเหล่านั้น

เวทนา (Feeling) คือ ส่วนที่เป็นความรู้สึก ซึ่งเกิดจากการได้สัมผัสผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และทางใจ ความรู้สึกนั้นอาจมีหลากหลาย เช่น ความรู้สึกร้อน หนาว อบอุ่น เจ็บปวด ผ่อนคลาย ฯลฯ กล่าวรวม ๆ ได้ว่า เป็นความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ คือ ไม่สุข ไม่ทุกข์

สัญญา (Perception) คือ การกำหนดรู้ การจำได้ และการแยกแยะความแตกต่างของสิ่งที่รับเข้ามาทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ ได้ เป็นอาการที่ใจรับรู้และสามารถบอกได้ว่าสิ่งนั้น ๆ เป็นอะไร อันเป็นเหตุให้จำสิ่งนั้น ๆ ได้ เช่น จำรูปร่าง สี เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอาการต่าง ๆ ได้

สังขาร (Mental Formation) คำว่า สังขาร ในกรณีนี้ไม่ได้หมายถึงเรื่องของร่างกายที่เป็นเนื้อหนัง คือ ไม่ใช่ส่วนที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพ อย่างที่เข้าใจกันทั่วไป แต่เป็นเรื่องของจิตหรือเกี่ยว กับจิตมากกว่า ความหมายในที่นี้จึงหมายถึง “สภาพที่ปรุงแต่งจิต” ให้มีลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจจะดี ฝาด ชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ (ไม่ดี ไม่ชั่ว) ก็ได้ ทั้งนี้ โดยมี เจตนา เป็นตัวนำ กล่าวอย่างง่าย ๆ สังขารนี้คือ ความนึกคิด ซึ่งอาจจะเป็นด้านดี ไม่ดี หรือเป็นกลาง ๆ ก็ได้

วิญญาณ (Consciousness) ในที่นี้ก็ไม่ใช่อีกอย่างเดียวกับสิ่งที่คนเชื่อกันทั่วไปว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ในตัวคนเมื่อยังมีชีวิต และเมื่อตายแล้วก็สละลอยไปในภพภูมิต่าง ๆ แต่วิญญาณในที่นี้ หมายถึง การรับรู้อารมณ์ (object) โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 และทางใจ คือ รู้โดยผ่านทาง การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้ลิ้มรส การรับสัมผัสทางกาย และการรู้อารมณ์ทางใจ

จะสังเกตว่า ในส่วนประกอบทั้ง 5 ที่กล่าวข้างต้นนั้น ส่วนที่เป็นรูปธรรมหรือกายภาพ มีอยู่เฉพาะในชั้น 5 ข้อที่ 1 (รูป) เพียงข้อเดียวเท่านั้น ที่เหลืออีก 4 ข้อ คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ นั้นเป็นส่วนที่เราอาจนิยามว่าเป็นนามธรรม

ดังได้กล่าวแล้วข้างต้น ชั้น หรือส่วนประกอบแต่ละส่วน ก็มีส่วประกอบย่อยของมันอีก จำนวนมากบ้าง น้อยบ้าง ตามลักษณะของ ชั้น ข้อนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น รูป หรือส่วนประกอบที่จัดว่าเป็นส่วนกายภาพนั้น มีส่วนประกอบย่อยลงไปอีกถึง 28 อย่าง ในจำนวนนี้ ส่วนประกอบที่เราคุ้นเคยกันโดยมาก คือ เรื่องของธาตุทั้ง 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มหาภูตรูป”) อันได้แก่ ปฐวีธาตุ (ธาตุดิน, solid element) คือ บรรดาสิ่งที่มีสภาพเป็นของแข็ง กินเนื้อที่ อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ, fluid element) คือ ของเหลวหรือสภาวะที่ดูดซึม เตโชธาตุ (ธาตุไฟ, element of heat or radiation) คือ อุณหภูมิหรือสภาวะที่แผ่ความร้อน และ วาโยธาตุ (ธาตุลม, element of vibration) คือ สภาวะที่เคลื่อนไหว อีกความรู้ในเรื่องการเกิดขึ้นแห่งมนุษย์และโลกผู้ใคร่ศึกษาพึงศึกษาเพิ่มเติมได้จากอัครคัมภีร์สูตร ดังที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ตอนหนึ่งว่า

“ดูกอนวาเสฏฐะและการทวาชะ มี สมัยอีกบางครั้ง โดยอันลวงไปแห่งกาลยัตถิยาวนาน โลกนี้ย่อมเจริญขึ้น เมื่อโลกกำลังเจริญขึ้น โดยมากเหล่าสัตว์ก็จะพากันเคลื่อนจากพวกอภัสสร - พรหมมาสู่ความเปนอย่างนี้อีก และสัตว์เหล่านั้นมีความ สำเร็จได้โดยทางใจ มีปติเปนภักขา มีรัศมีเอง ทองเที่ยวไปในอากาศใด ดำรงอยู่ในวิมานอันงดงาม ยอมดำรงอยู่ตลอดกาลยัตถิยาวนาน...” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: ที.ปา. 15/56/145)

สรุปได้ว่า ชีวิต หมายถึง การเกิดขึ้นของมนุษย์ หรือสัตว์ ที่อาศัยปัจจัยประกอบ 2 อย่างคือ กาย และ จิตใจ

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

การดำเนินชีวิต (lifestyle) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยที่ลักษณะของพฤติ กรรมต่าง ๆ จะเป็นตัวบ่งบอกถึง รูปแบบการดำเนินชีวิต แต่ละแบบ

พฤติกรรมในการเข้าสังคม ในการบริโภค ในการหาความบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจใช้เวลาว่าง และการแต่งตัว ล้วนเป็นส่วนประกอบของรูปแบบการดำเนินชีวิต รูปแบบการดำเนินชีวิตจะถูกดำเนินเป็น อุปนิสัย เป็นวิธีประจำที่กระทำสิ่งต่าง ๆ รูปแบบการดำเนินชีวิต โดยทั่วไปแล้วจะ บ่งบอกถึงทัศนคติ ค่านิยม และ มุมมอง ของแต่ละบุคคล ดังนั้นรูปแบบการดำเนินชีวิต จึงมีความหมายในเชิงของอัตตาหรือตัวตน และใช้ในการสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ประกอบกับอัตลักษณ์ของบุคคล (Spaargaren, G., and B. VanVliet. 2000: 50 - 75)

เมื่อมีชีวิตเกิดขึ้นการดำเนินไปของชีวิตย่อมมี ซึ่งจะได้กล่าวถึงแนวทางการดำเนินชีวิต ใน 3 มิติ คือ มิติด้านวัฒนธรรม 1 มิติด้านสังคม 1 และมิติด้านศาสนา พอเป็นแนวทางการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 ด้านวัฒนธรรม

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาใช้เพื่อควบคุมสภาพแวดล้อมทั้งสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมสังคม เพื่อก่อให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นย่อมมาจากความคิดสร้างสรรค์อันเกิดจากประสบการณ์และปัญหาความสามารถของตนเอง จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมเพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต สามารถนำไป แก้ปัญหาที่เกิดกับมนุษย์ และก็สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้เท่าที่ควรหรือถ้า แก้ปัญหาให้กับมนุษย์ไม่ได้และตอบสนองความต้องการของมนุษย์ไม่ได้ ตามที่ตั้งความหวังไว้ มนุษย์ก็จะมีการพัฒนาหาทางเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เกิดความ

พอดี เหมาะสมแต่ขณะเดียวกันก็สามารถทำลายได้ ถ้ามนุษย์ไม่พอใจ และไม่ต้องการจึงทำให้เกิดวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ได้ เช่นเดียวกัน (พวงผกา ประเสริฐศิลป์, 2544: 2)

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง อันเป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างกฎระเบียบ กฎเกณฑ์วิธีในการปฏิบัติ การจัด ระเบียบ ตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2533: 99)

การดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งวัฒนธรรมที่มีการแบ่งประเภทวัฒนธรรมโดยนักสังคมวิทยาซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

- 1) วัฒนธรรมทางแนวความคิด (Ideas - Thinking)
- 2) วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน (Norms - Doing)
- 3) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material - Having)

วัฒนธรรมทางความคิด หมายถึง วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อหรือ ความรู้ สึกนิกคิด ซึ่งอาจถูกหรือผิดก็ได้ เช่น ความเชื่อที่ว่าคนตายแล้วเกิด การทำบุญ ทำบาป การเชื่อถือ โขกลาง ฯลฯ

วัฒนธรรมทางบรรทัดฐาน ได้แก่ ระเบียบแบบแผนหรือประเพณีที่บุคคลในสังคม ยึดถือ หรือกฎหมายที่ใช้ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

1) วิถีชาวบ้าน (Folkways) คือ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมควรจะต้องปฏิบัติ เช่น การบวชของลูกชายเมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปี เพื่อทดแทนคุณบิดามารดาการต้อนรับแขกเมื่อใครมา เยี่ยมถึงเรือนชานควรจะต้องรับ ถ้าใครไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการติฉินนินทา ลักษณะที่เรียกว่า ธรรมเนียมประเพณีจัดได้ว่าเป็นวิถีชาวบ้าน เช่นธรรมเนียมการต้อนรับแขก ธรรมเนียมการเยี่ยม ผู้ป่วย

2) จารีต (Mores) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่บุคคลในสังคมจะต้องปฏิบัติตาม หากฝ่าฝืนถือ เป็นการกระทำผิดทางศีลธรรม สังคมอาจรังเกียจและอาจถูกตัดออกจากสังคม ตัวอย่าง ของจารีต เช่น การเลี้ยงดูพ่อแม่ตอบแทนเมื่อท่านแก่เฒ่าและเราอยู่ในภาวะที่จะรับผิดชอบได้ อนึ่ง ข้อห้ามทางศาสนา (Taboos) เป็นจารีตอย่างหนึ่ง ตัวอย่างข้อห้ามของทางศาสนา เช่น ห้ามค้าอาวุธ ห้ามค้ายาพิษ ยาเสพติดรวมทั้งสุรา บุหรี่และห้ามค้ามนุษย์

3) กฎหมาย (Laws) ได้แก่ ระเบียบแบบแผนที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตามหาก ฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ เช่น การหยุดรถเมื่อมีสัญญาณไฟ แดงตามกฎหมายจราจร (ณรงค์ เสียงประชา, 2538: 28-29)

สรุปว่าแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีวิตด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นไปโดยที่มนุษย์ถูกปลูกฝังค่านิยมอันเกิดขึ้นเฉพาะวัฒนธรรมทางสังคมนั้น ๆ อันเป็นไปตามวัฒนธรรมของคนในสังคมที่แสดงออกทางวิถีชาวบ้าน จารีต กฎหมาย โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทยจะได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการสั่งสอนอบรมถ่ายทอดสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ เป็นต้น

3.2 ด้านสังคม

แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักการเป็นพลเมืองดีของสังคม การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามสถานภาพ สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคลที่ได้รับในทางสังคม โดยสถานภาพจะเป็นตัวกำหนด สิทธิและหน้าที่ของบุคคลในสังคมว่าควร ปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร สถานภาพของบุคคล แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และสถานภาพที่ได้มาภายหลัง ประเภทสถานภาพจัดไว้ดังนี้

1) สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นสถานภาพที่บุคคลได้มาตั้งแต่เกิดโดยสังคมเป็นผู้กำหนด ได้แก่ สถานภาพทางเพศ เช่น เพศชายเรียกว่า เด็กชาย หรือนาย เพศหญิง เรียกว่า เด็กหญิง หรือ นางสาว หรือนาง เป็นต้น สถานภาพทางเชื้อชาติ เช่น เชื้อชาติไทย เชื้อชาติจีน เชื้อชาติอเมริกัน เป็นต้น สถานภาพทางเครือญาติ เช่น ลูก หลาน พี่ น้อง เป็นต้น

2) สถานภาพที่ได้มาจากความสามารถหรือการกระทำ เป็นสถานภาพที่ได้มาภายหลังเพิ่มเติมจาก สถานภาพเดิม ได้แก่ สถานภาพทางการศึกษา เช่น จบปริญญาตรี ได้รับสถานภาพเป็นบัณฑิต จบปริญญาโทได้รับ สถานภาพเป็นมหาบัณฑิต หรือจบปริญญาเอกได้รับสถานภาพเป็น ดุษฎีบัณฑิต เป็นต้น สถานภาพทางอาชีพ เช่น ทหาร ตำรวจ ครู แพทย์ นักธุรกิจ เป็นต้น สถานภาพทางสมรส เช่น สามี ภรรยา เป็นต้น (เอกสารประกอบคำสอน, 2556 (สำเนาเอกสาร))

แนวทางการดำเนินชีวิตในสังคมและความสุขนั้น ทุกคนอยากมีความสุข แต่ความสุขเป็นเรื่องที่ต้องไขว่คว้า ปัญหา คือ ความสุขแต่ละคนจะมีมุมมองแตกต่างกัน เช่น ความสุขที่ได้สามีดี ๆ สักคน ความสุขคือการได้นายดี ๆ คนเดียวก็พอ (โดยเฉพาะช่วงพิจารณาความดีความชอบ) ความสุขคือการได้บ้านใหญ่ ๆ สักหลัง ความสุขกับการอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ ความสุขคือการได้ปิ่นเขา ทองป่า ตกปลา ทำในสิ่งที่ชอบเพราะฉะนั้น ความสุขอยู่ที่ใจ ถ้าใจไม่เป็นสุข ต่อให้มีทรัพย์สินมหาศาลก็หาความสุขไม่ได้ ความสุขอยู่แค่เอื้อม เรา ๆ ท่าน ๆ จะเอื้อมถึงหรือไม่ หรือไม่ยอมเอื้อม แล้วจะมีความสุขได้อย่างไร อยากที่จะเอื้อมให้ถึงความสุขจะต้อง

1) มีจิตใจเข้มแข็ง และระลึกเสมอว่า อาจมีสิ่งที่ดีเกิดขึ้น ตอนเจอสิ่งไม่ดี เป็นการมีมุมมองหลากหลาย ไม่ใช่มองแต่สิ่งที่ไม่ดีในด้านเดียว จิตใจที่เข้มแข็ง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบากไม่แพ้ใจตัวเอง อุปสรรคคือพลัง ถ้าเราไม่ใช่อุปสรรคเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ เราคงไม่ได้อะไรนอกจากปล่อยชีวิตให้ไร้

ความหมาย การรู้จักคิดการรู้จักปรับตัว รู้จักประพฤติปฏิบัติในทางที่เสริมคุณค่าแก่ตัวเอง ทำให้ตนเองมีคุณค่า นับได้ว่าเป็นการนับถือตนเองอีกด้วยนะ

2) อ่านบางสิ่งบางอย่างเป็นประจำ บัลลตาลใจ เป็นการหาสิ่งดี ๆ ให้กับตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ บทความของคณมีชื่อเสียง หรือไม่มีก็ได้ หากสิ่งนั้นให้ข้อคิดแก่เราบัลลตาลใจให้อ่านทุกวัน การอ่านจะทำให้เรามีท่าทีเป็นบวกในด้านความคิดและการกระทำ รู้จักใช้สติปัญญา รู้จักพูด รอบรู้ ไม่แสดงความปัญญาอ่อน ให้ผู้อื่นดูถูกดูหมิ่นในใจ เหมือนคนไม่มีกิน

3) ให้อภัย การอาฆาตพยาบาท ไม่ยอมแพ้แบบหักไม่ยอมงอ มีแต่ทำให้ใจขุ่นมัว คนที่ไม่ยอมใครชอบเอาชนะ จะหาความสุขไม่มี ทางที่ดีควรแผ่เมตตาแก่ใครก็ตาม ที่คิดชั่ว ทำร้ายหรือทำลายเราก็คงเพราะเขาอาจโง่เขลาและมีปมด้อย เราจะไปถือสาเขาทำไม บางคนเปรียบเสมือนบัวใต้โคลนตม จะช่วยให้ดีเหมือนคนอื่น เป็นไปได้ยาก ปลอยไปตามกรรมและเวรของแต่ละคน ให้เขาไปตามทางของเขาเถอะ

4) มีคุณธรรม คนที่มีคุณธรรม จะมีจิตใจเอื้ออาทร โอบอ้อมอารีต่อคนอื่นจะไม่ห้ามน้ำเป็นเอาตายเป็นเอาตายเป็น

คนมีคุณธรรมจิตใจสบาย ไม่อิจฉาริษยาเห็นคุณค่าของคนรอบตัวมีจิตใจเมตตาตามองโลกในแง่ดี ไม่เห็นแก่ตัว อย่าลืมความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นเสมอในสังคม พอเห็นแก่ตัวชอบทำอะไรเพื่อตัวเองกลายเป็นคนขาดคุณธรรม ทำลายความสุขของคนอื่น ถ้าคุณนำไปใช้ ชีวิตคงเป็นสุข แม้นำไปไม่ได้ทุกข้อ แต่ได้บางข้อก็ถือเป็นความสุขแล้วเราจะทำตัวให้ทุกข์ทำไม แล้วเมื่อไหร่จะเอื้อมไปถึงความสุขซะที่ย่าลืมความสุขอยู่แค่เอื้อม (สุริรัตน์ โปจรัส, 2557)

สรุปว่าแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชีวิตด้านสังคม นั้นผู้ที่อยู่ในสภาวะทางสังคมซึ่งถูกกำหนดโดยบทบาท และหน้าที่ทางสังคมจะต้องดำเนินชีวิตอันมีพื้นฐานคือหน้าที่ทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดบทบาทและส่งผลกระทบต่อแนวทางการดำเนินชีวิตของผู้ที่อยู่ในสังคมให้มีบทบาท และหน้าที่ต่างกันไป นั่นเอง

3.3 ด้านศาสนา

ศาสนาไม่สามารถแยกออกจากสังคมได้ เพราะการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมทางศาสนาของมนุษย์เป็นพฤติกรรมทางสังคมชนิดหนึ่ง ศาสนานั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อสังคมมนุษย์ เพราะมีอำนาจและอิทธิพลที่ยิ่งใหญ่และคงเส้นคงวาต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ แต่ไม่ว่าศาสนาใด ๆ ก็ตาม ล้วนแต่มีลักษณะร่วมสำคัญ คือ การสอนคนให้เป็นคนดี มีศีลธรรมอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข อีกทั้งยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การศึกษาการดำเนินชีวิตด้านศาสนาตามรูปแบบการนับถือของคนในศาสนาต่าง ๆ คือ การดำเนินชีวิตในศาสนาแบบเทวนิยม และ การดำเนินชีวิตในศาสนาแบบอเทวนิยม

1) ศาสนาแบบเทวนิยม และอเทวนิยม

เทวนิยม ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายความว่า ลัทธิความเชื่อ
ว่าพระเจ้าผู้ทรงอำนาจยิ่งใหญ่พระองค์เดียว พระเจ้านั้นทรงมีอำนาจครอบครองโลกและสามารถดล
บันดาลความเป็นไปในโลก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 365)

ศาสนาตามแนวเทวนิยมมีความเชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้ยิ่งใหญ่สูงสุดเหนือกว่าเทพเจ้าทั้งหลาย
หรือเรียกกันว่าพระเจ้า ซึ่งมีอยู่เพียงพระองค์เดียว พระองค์เป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งทั้งหลายและเชื่อ
กันว่าพระเจ้าอาจติดต่อมนุษย์ โดยผ่านศาสดาพยากรณ์หลายองค์ เช่น พระอัลเลาะห์ ทรงติดต่อกับ
ท่านนบีมุฮัมมัด พระยะโฮวาท ทรงติดต่อกับ ท่านโมเสส และพระเยซู ส่วนบางศาสนาก็นับถือพระเจ้า
หรือเทพเจ้าหลายองค์ อย่าง ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู เชื่อว่าพระเจ้าอวตารแยกเป็น ๓องค์ เป็นต้น
ศาสนาแบบเทวนิยม ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนายูดาห์ ศาสนาซิกข์ ศาสนาบาไฮ ศาสนาโซ
โรอัสเตอร์ และ ศาสนาพราหมณ์

อเทวนิยม (Atheism) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552: 365) คือ ศาสนาที่ปฏิเสธความมีอยู่ของ
พระเจ้า ปฏิเสธอำนาจในการสร้างโลกและสรรพสิ่งของพระเจ้า ไม่ยอมรับนับถือความศักดิ์สิทธิ์ของพระ
เจ้า เนื่องจากความหมายและความเข้าใจของอเทวนิยมแตกต่างกันหลายหลายในโลก ปัจจุบันหาผู้รู้ได้ยากว่า
ในโลกมีผู้ที่มีเชื่อเทพเจ้ากี่คน (Zuckerman, Phil, 2007: 56) กลุ่มศาสนาที่นิยมเรียกว่าปรัชญา
ตะวันออก โดยถือตามอิทธิพลในการรับอารยธรรม ได้แก่ศาสนาพุทธทั้งเถรวาทและนิกายเซน ศาสนาเซน
ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อ ศาสนากลุ่มนี้มีลักษณะที่คล้ายกัน คือ เชื่อว่าโลกนี้เกิดขึ้นเองตามกฎธรรมชาติ
สรรพสิ่งแท้จริงเป็นเพียงความว่างเปล่า ความจริงแท้ไม่อาจอธิบายได้ด้วยคำพูด และไม่อาจเข้าถึงได้ด้วย
หลักตรรกะและอนุมาน การเข้าถึงความจริงแท้ทำได้ด้วยการบรรลุปัญญาญาณ จากการไม่ติดอยู่ในมายา
ของตรรกะและอนุมาน เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อในกฎแห่งกรรม มีหลักคุณธรรม ศีลธรรม
จริยธรรม ที่มักน้อยสันโดษพอเพียง ยึดถือหน้าที่ มีวินัยสูงไม่เห็นแก่ตัว แต่ไม่ยึดติดในสิ่งทั้งปวง มุ่งละ
กิเลส เชื่อในตัวมนุษย์ว่าเข้าถึงความจริงได้ ทุกสิ่งเกิดจากการกระทำของตนเอง เชื่อในศาสตร์ลับ (เวท
มนตร์ โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์) ว่ามีจริง เชื่อว่าถ้าจิตวิญญาณเข้าถึงความจริงสูงสุดจะหลุดพ้นจากการ
เวียนว่ายตายเกิด

2) การดำเนินชีวิตในศาสนาแบบเทวนิยม และการดำเนินชีวิตในศาสนาแบบอเทวนิยม

การดำเนินชีวิตตามศาสนาแบบเทวนิยมจึงมีการดำเนินชีวิตไปตามบัญชาของพระเจ้าพระ
เทานั้น เพราะมีความเชื่อว่า พระเจ้าคือสิ่งที่ทรงปัญญาสูงสุด และมีอำนาจสูงสุด ที่ไม่อาจเข้าถึงได้ ถ้า
พระองค์ไม่ประสงค์ ศาสนิกต้องแสดงความรักหรือภักดีต่อพระเจ้าด้วยการสรรเสริญ ปฏิบัติตามที่

พระองค์ประสงค์ที่ได้ตรัสผ่านศาสนทูตของพระเจ้า อาจขอให้ทรงไถ่บาป อ้อนวอนให้ทรงประทานสิ่งที่ดีแก่ชีวิต เชื่อว่าเป็นพระผู้สร้าง สร้างสรรพสิ่ง กำหนดสภาวะการณ์ที่เป็นไปของโลก แต่ทรงปล่อยให้มนุษย์เลือกทางแห่งตนเอง โดยจะทรงช่วยเมื่อมนุษย์ลงมือกระทำ ก่อนที่จะเชื่อให้ไตร่ตรองอย่างรอบ คอบ เมื่อเชื่อแล้วอย่าสงสัย เพราะพระเจ้าจะทรงทดสอบจิตใจในศรัทธา เมื่อถึงวันสิ้นโลกพระเจ้าจะทำลายทุกสิ่ง ที่พระองค์สร้างขึ้น และจะชุบชีวิตทุกคนให้ฟื้นคืนชีพมารับฟังคำพิพากษา ผู้เชื่อจะรอด และอยู่กับพระองค์ชั่วนิรันดร์ ผู้ไม่เชื่อ จะถูกลงทัณฑ์ให้ตกนรกชั่วกาล ให้วางใจในพระเจ้า รับพระ องค์เข้าไว้ในใจ จะพบแต่สันติสุข

ศาสนิกในศาสนาแบบอเทวนิยมจะมีความเชื่อและวิธีการดำเนินชีวิต โดยยึดหลักกรรม คือ ใครทำกรรมอะไร ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ทำกรรมชั่วย่อมรับผลชั่ว ทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อที่ไม่เหมือนกันคือกลุ่มแรกยอมรับว่าเทพเจ้าองค์สูงสุดมีอยู่จริง เช่น ศาสนาคริสต์และอิสลาม เรียกร้องสูงสุดว่าพระเจ้า ผู้นับถือมีเป้าหมายเพื่อการเข้าไปรวมอยู่ในอาณาจักรของพระเจ้า ส่วนกลุ่มหลังเช่นศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ไม่ยอมรับการมีอยู่ของพระเจ้าหรือองค์สูงสุด แต่เชื่อในการมีอยู่ของเทพเจ้า (พรหม) ซึ่งเป็นเทวดาชั้นสูงสุดเรียกว่าพรหม แตกต่างตรงที่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธไม่มีเป้าหมายเพื่อการไปรวมอยู่กับพรหม แต่สามารถไปเกิดเป็นพรหมได้ เพราะการรวมอยู่หรือไปเกิดเป็นพรหม เมื่อหมดเหตุปัจจัยก็ต้องเวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ อันมีต่ำสุดคือนรก สูงสุดคือพรหม อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทางที่จะหลุดพ้นจากสังสารวัฏได้จึงมีทางเดียวเท่านั้นคือ นิพพาน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา

4.1 โอวาทปาฏิโมกข์

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนาผู้ศึกษาได้ศึกษาในประเด็นของแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมโอวาทปาฏิโมกข์ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้มาประชุมกัน ในวันเพ็ญเดือนมาฆะ (สมบัติ จำปาเงิน, 2554: 4) (เดือน 3) หลังจากตรัสรู้แล้ว 9 เดือน เป็นการแสดงปาฏิโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ 4 เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต ซึ่งมีเพียงครั้งเดียวในพระศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง ๆ พระพุทธเจ้าประทานโอวาทปาฏิโมกข์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: ที่. ม. 13/54/55) แก่มหาสังฆสันนิบาตในมณฑลวัดเวฬุวันมหาวิหาร ซึ่งในวันนั้นมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น 4 ประการคือ

1) พระสงฆ์ 1,250 รูปที่พระพุทธองค์ได้ส่งไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแคว้นต่าง ๆ ได้กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าอย่างพร้อมเพรียงกันโดยมิได้นัดหมาย

2) พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นเอหิภิกขุที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วยพระองค์เองทั้งสิ้น ซึ่งเรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา

3) พระสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นพระอรหันต์ คือผู้ได้อภิญญา 6 ข้อ

4) วันที่พระสงฆ์ทั้งหมดมาชุมนุมกันนี้ตรงกับวันเพ็ญเดือนมาฆะ (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3)

“ความอดทน คือความอดกลั้น เป็นธรรมเผาบาปอย่างยิ่ง ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ย่อมกล่าวพระนิพพานว่าเป็นเยี่ยม ผู้ทำร้ายผู้อื่นไม่ถือว่าเป็นบรรพชิตเลย ผู้เบียดเบียนผู้อื่นอยู่ ไม่ถือว่าเป็นสมณะ

ความไม่ทำบาปทั้งสิ้น ความยังกุศลให้ถึงพร้อม ความทำจิตของตนให้ผ่องใสนี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ความกล่าวร้าย 1 ความไม่ทำร้าย 1 ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์ 1 ความเป็นผู้รู้ประมาณในภัตตาหาร 1 ที่นอนที่นั่ง อันสงัด 1 ความประกอบโดยเอื้อเฟื้อในอธิจิต 1 นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: วิ. มห. อ. 1/346., ที. ม. 13/54/55)

โอวาทปาติโมกข์มักถูกกล่าวถึงในแง่หลักธรรม ๓ อย่างเดียวว่าเป็นหัวใจของพระพุทธ ศาสนา อย่างไรก็ตามพระพุทธพจน์ ๓ คาถากึ่ง อาจสรุปใจความได้เป็นสามส่วน คือ หลักการ 3 อุดม การณ์ 4 และวิธีการ 6 จากหลักการดังกล่าวพบว่า หลักโอวาทปาฏิโมกข์นั้นถือวาเป็นหลักการที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงประกาศจุดยืนและแนวทางในการปฏิบัติตนของพระภิกษุ และข้อยึดถือปฏิบัติสำหรับคฤหัสถ์ไว้อย่างเด่นชัด (พระธรรมปฎก, 2539: 104-134) ดังนี้

โดยคาถาแรกที่ทรงกล่าวถึงก็คือ อุดมการณ์อันสูงสุดของพระภิกษุและบรรพชิตในพระพุทธ ศาสนานี้ อันมีลักษณะที่แตกต่างจากศาสนาอื่น อันอาจเรียกได้ว่า อุดมการณ์ 4 ของพระพุทธ ศาสนา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตของบรรพชิตที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาให้ถือประพฤติปฏิบัติ ได้แก่

1) ความอดทนอดกลั้นเป็นสิ่งที่นักบวชในศาสนาพึงยึดถือและเป็นสิ่งที่ต้องใช้เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่ชอบใจทุกอย่างที่ต้องเจอในชีวิตนักบวช เช่น ประสงค์ร้อนได้เย็น ประสงค์เย็นได้ร้อน

2) การมุ่งให้ถึงพระนิพพานเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช มิใช่สิ่งอื่นนอกจากพระนิพพาน

3) พระภิกษุและบรรพชิตในพระธรรมวินัยนี้ (เช่นภิกษุณี สามเณร สามเณรี สิกขมานา) ไม่พึงทำผู้อื่นให้ลำบากด้วยการเบียดเบียนทำความทุกข์กายหรือทุกข์ทางใจไม่ว่าจะในกรณีใด ๆ

4) พึงเป็นผู้มีจิตใจสงบจากอกุศลวิตกทั้งหลายมีความโลภ โกรธ หลง เป็นต้น

พระพุทธพจน์คาถาที่สอง ทรงกล่าวถึง “หลักการอันเป็นหัวใจสำคัญเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาแก่พุทธบริษัททั้งปวงโดยย่อ” หรือ หลักการ 3 กล่าวกันเป็นเป็นการสรุปรวบยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอันเป็นแนวทางที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติ ได้แก่

- 1) การไม่ทำบาปทั้งปวง
- 2) การทำกุศลให้ถึงพร้อม
- 3) การทำจิตใจให้บริสุทธิ์

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโสมเถระ ได้มีมติอธิบายว่าทั้งสามข้อนี้อาจอนุมานเข้ากับ ศีล สมาธิ และปัญญา ได้ (สมเด็จพระพุทธาจารย์, 2551)

พระพุทธพจน์คาถาที่สาม หมายถึง วิธีการที่ธรรมทูตผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาถือเป็นกลยุทธ์พระภิกษุที่ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งมีเป็นจำนวนมากให้ใช้วิธีการเหมือนกันเพื่อจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและถูกต้องเป็นธรรม ได้แก่ วิธีการทั้ง 6

- 1) การไม่กล่าวร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่กล่าวร้ายโจมตีดูถูกความเชื่อผู้อื่น)
- 2) การไม่ทำร้าย (เผยแผ่ศาสนาด้วยการไม่ใช้กำลังบังคับข่มขู่ด้วยวิธีการต่าง ๆ)
- 3) ความสำรวมในปาติโมกข์ (รักษาความประพฤติให้น่าเลื่อมใส)
- 4) ความเป็นผู้รู้จักประมาณในอาหารการบริโภค (เสพปัจจัยสี่อย่างรู้ประมาณพอเพียง)
- 5) ที่นั่งนอนอันสงัด (สันโดษไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะ)
- 6) ความเพียรในอธิจิต (พัฒนาจิตใจเสมอมาเพียรเพียรทางจิตอย่างเคร่งครัด)

ใจความพระโอวาทปาฏิโมกข์นั้น มี 13 ประการ คือ หลักการ 3 หมายถึง สาระสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง, การทำกุศลให้ถึงพร้อม, และการทำจิตใจให้ผ่องใส อุดมการณ์ 4 หมายถึง หลักการที่ทรงวางไว้ เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ความอดทน, ความไม่เบียดเบียน, ความสงบ, และนิพพาน วิธีการ 6 หมายถึง แนวทางในการปฏิบัติสำหรับนักบวช ได้แก่ การไม่ว่าร้าย, การไม่ทำร้าย, การสำรวมในปาฏิโมกข์, การรู้จักประมาณ, การอยู่ในสถานที่ที่สงัด, และการฝึกหัดจิตใจให้สงบ สรุปได้แก่ สอนให้ละความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ พระนิพพาน คือ การดับกิเลสพ้นทุกข์ เป็นเป้าหมายสูงสุด เป็นการประกาศจุดยืนของพระพุทธศาสนาแก่ชาวโลก (เจษฎาภรณ์ รอดภัย, 2554: 1)

4.2 ไตรสิกขา

ไตรสิกขา หรือ สิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537: อง. ติก. 1/526/455) ไตรสิกขานี้ก็เป็นธรรมเครื่องดำเนินชีวิต ที่พุทธบริษัทผู้ตั้งมั่นพึงทำการศึกษา และเป็นหลักแนวทางการดำเนินชีวิตอันประเสริฐที่จะละเลยการศึกษา ประพฤติตามพระพุทธรธรรมไม่ได้เลยในฐานะที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนา โดยแนวทางการศึกษาในสิกขา 3 ประการมีดังนี้

1) อธิศีลสิกขา คือศึกษาเรื่องศีล อบรมปฏิบัติให้ถูกต้องดีงาม ให้ถูกต้องตามหลักจลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลัก มัชฌิมศีล และมหาศีล ตลอดถึงปฏิบัติอยู่ในหลักอินทริยสังวร สติสัมปชัญญะ และสันโดษ

2) อธิจิตตสิกขา คือศึกษาเรื่องจิต อบรมจิตให้สงบมั่นคงเป็นสมาธิ ได้แก่การบำเพ็ญสมณธรรมฐานของผู้สมบูรณ์ด้วยอริยศีลชั้นจันได้บรรลุฐาน 4

3) อธิปัญญาสิกขา คือศึกษาเรื่องปัญญาอบรมตนให้เกิดปัญญาแจ่มแจ้ง ได้แก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของผู้ได้ฌานแล้วจนได้บรรลุวิชชา 8 คือเป็นพระอรหันต์

5. สรุป

การดำเนินชีวิตตามแนวทางในพระพุทธศาสนาโดยมีหลักในการดำเนินชีวิตมี การประพฤติตั้งตนอยู่ด้วยหลักธรรมโอวาทปาฏิโมกข์ ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำความดี ทำจิตให้ผ่องใส และประการที่จะขาดไม่ได้คือการศึกษาในสิกขา 3 ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นการศึกษาเพื่อนำ มาประพฤติปฏิบัติแก่พุทธบริษัทผู้ใคร่ต่อความเจริญไพบูลย์ในทางพระพุทธศาสนานั้นเอง

6. เอกสารอ้างอิง

- จักรพันธ์ สุทธิธรรม. (2559). ศึกษาการรับผลกระทบในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- ณรงค์ เสี่ยงประชา. (2538). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2539). ธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 14. พิมพ์ลักษณ์: กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพิบูลสิน ญาณวฑฒโน. (2561). การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเขตตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2544). พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัย. (2537). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม. เล่มที่ 1, 13, 15, 77. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปลชุด 91 เล่ม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สมบัติ จำปาเงิน. (2554). วันสำคัญของเรา. กรุงเทพฯ: ซี-เอ็ด.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ). (2551). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภ มหาเถระ). พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- สุพัตรา สุภาพ. (2533). ปัญหาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 9 พิมพ์ลักษณ์. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช
- สุรรัตน์ โบลรัส. (2557). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อการใช้คำต่างประเทศในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- Kauffman, S., Peterson, C., Samuelsson, B., & Troein, C. (2003). Random Boolean network models and the yeast transcriptional network. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100(25), 14796-14799.

-
- Spaargaren, G., & Van Vliet, B. (2000). Lifestyles, consumption and the environment: The ecological modernization of domestic consumption. *Environmental politics*, 9(1), 50-76.
- Walker, J. T., Lofton, S. P., Haynie, L., & Martin, T. (2006). The Home Health Nurses' Role in Geriatric Assessment of Three Dimensions: DEPRESSION, DELIRIUM, AND DEMENTIA. *Home Healthcare Now*, 24(9), 572-578.
- Zuckerman, P. (2007). Atheism: Contemporary numbers and patterns.

Thai Buddhist Families

Netnapa Sutthirat*

Watmaisanti. Nakhon Ratchasima, Thailand

Received: 01/04/2021

Revised: 20/05/2021

Accepted: 05/06/2021

Corresponding Author Email: Email: netnapalot322@gmail.com*

Cite: Sutthirat, N. (2021). Thai Buddhist Families. *Journal of Dhamma for Life*, 27(2), 32-42.

Abstract

The study aims to discuss the main topic of Thai Buddhist Families. The family is also a source of nurturing political skills. Living legally has roles and responsibilities, respecting each other's rights, joint decision knowing, listening and communicating, reconciling with love, understanding, and reason, and knowing forgiveness. There is a separation of duties and responsibilities that divide work between families. That will see in the previous Thai society, even wives were inferior to husbands, but there were separate duties of husband and wife, such as the authority to make decisions outside the home to be a leader, while the burden of care. Houses and family members in the house are the wife's duty to take care of. For the elderly, it is responsible for training, teaching, and polishing child members have to learn how to live for inherits the family lineage.

Keywords: Thai; Buddhist; Families

1. Introduction

The population of Thailand is mostly well-proportioned, black hair and black eyes, the skin is a mixed form ethnicity as well as Mongolian, Chinese, Malay, ordinary features as Asian people in general Thai is the regular language Nation in both the spoken and written. There are traditions and good culture to carry on until becoming one of the country's unique traits. The local population is different depending on the topography,

the existing environment, which will be expressed in terms of the Thai language used. And personalities such as the southern region, which has an ever-changing climate, with risks at sea, using life depends on the season and nature their language is therefore short and concise. Resolute decisions quickly committed to a good life. The northern region, cool and climate beautiful landscape with forests and flowers. Many types of things make the northern people look cold, bountiful mind full kinds of arts and crafts occur in this region.

A group of people are engaged and living together through marriage and pedigree. The family acts as the primary institution for training and caring for family members as the core of the social relations system is the cornerstone of family life. Various types of Thai society can be classified into 2 types which are (1) single-family and (2) extension or a large family. If the family is stable, they can develop and lead people to prosperity. On the contrary, if a family has a conflict, it leads to the deterioration of the family and society (Phrakru Kosonsanakit Silakhom, 2017).

2. Perspective in Thai Family's Characteristics

A family is a group of people descended from the same ancestor and close to each other and live in the same place. The meaning of family in genetics considers the relationship of blood. But in society people tend to understand the meaning of the family in terms of the image rather than genetics. Family is a social institution, meaning a social institution that is related to marriage patterns. Parenting and the relationship pattern between genders which is recognized as correct according to society, social institutions such as family institution, education institutions, politics, government, etc. Therefore, when the family is organized as an institution as one type of society has the definition of family meaning seem as follows The Royal Institute Dictionary 1999 has given the meaning that mentions Family as 'Basic institution of society consisting of husband, wife and refers to children as well' (Royal Institute, 2003).

Several Thai academicians and scholars define 'family' such Chamngang Adiwasi and the group has given the meaning the family means two or more people come to live

together by relationship through marriage or by pedigree connection or by receiving adopted and live within the same household and the family can become a complete family only when having children. Buntheung Phapichit has given the meaning of family is considered the first institution in human society (Ockey, 1994). It is the important institutions that created humanity. Family institutions are the crucible of human beings. Therefore, society, state, or nation will have good quality human resources or not depend on the family institute.

Paitoon Kruekaew has given the meaning of family that must consist of people of different sex since 2 or more, people have sexual relations with another one. There are obligations to give sexual relations to each other assure and have a long enough time to give birth to children. Other than that, there must have mutual economic and social agreements and able to raise children to have the opportunity to grow up (Paitoon Kruekaew, 1973). Tassanee Thongsawang has given the meaning that a family is a group of close relatives who are on the roof living in the same house or the same fence area. Usually, the family performs all necessary basic duties with basic human needs. Family is therefore the most important institution in society because it is the foundation or it is the first institution in the evolution of human society (Tassanee Thongsawang, 1994).

Suphattra Supaph has given the meaning that the family consists of two or more people who have relationships with sexually as beings of a husband and wife compose to children or it does not mention. Because it is not everyone can have children but may have adopted children to fulfill family. Amporn Sukantawanit and the group have given the meaning that the family is the basic institution that has to convey knowledge, culture, and values to members of the family, including refining behavior or personality according to the role and expectations of society through the socialization process (Amporn Sukantawanit & groups, 2007).

Summary in terms of Thai Buddhist family clarifies as a form the above meaning as it can be noted that the family refers to a group or numbers of people who have a blood lineage or marriage relationship that have agreed to live together within the same

house. According belong to Buddhism as the tradition of society such as parents, children, relatives, related blood, or marriage or have adopted which prepares and responds to human needs.

3. Types of Thai Families

Various family types including determining the membership count and hierarchy of each family typed together here. Families are arranged in order of establishment and size of the family. Family organizations classification is based on the family formation of various generations, including the size of families with can be classified into 2 types as follows;

3.1 Nuclear family is a family consisting of parents and children only. Western society will be familiar with this features, children will be raised to be independent. Which ordinary will provide care until age 18 years, children must struggle to survive or build their own as Nuclear family or single family. Often that have problems with divorcing, so high that the appearance as Single Parent Home. It is a single family that has only a single parent with child only. Nurture children in Western society will focus on training to have responsibility, recognize if the duty is a duty to do, but if not a duty the parents must employ to do that.

In a single family, children are easily exposed to social role models and do not have child substitutes will have an anti-social behavior. Because the family is not dependent on meaningless family, no anchor point from parenting that forces children to be independent and fast personally leaving quickly, resulting in a lack of attachment to his original family. The attachment of parents to children is minimal thoughtful parent and senior families. Therefore, found that is the problem of neglected elderly people much more common in Western society. In the end of lives the elderly therefore is like social surplus. The death rate of the elderly is very high at the family festival. The senior families have a depression because the children didn't come leave there lonely. Some people

therefore turn their attention to pets that likes a best friend at this time, some people give possessions to dogs, cats etc.

3.2 Extended family is a family consisting of single families since the two families came together. The extended family will consist of three generations of members. People or more who are relative's extended families can happen because married children do not go out to set up their family or new home. Most often there are not fully extended families that seem as 2 types, which are;

(1) Patrilineality Extended family must consist of mainly the male line with father and mother, son and daughter-in-law and grandchildren.

(2) Matrilineality Extended family must consist of mainly the female line with father and mother, daughter, son-in-law and grandchildren.

Summary generally, the extended family or large family is normally seeing in Thai society or social characteristics of Asian people except for families in urban. The extended family or large family is namely an apart from husband, wife, children, but also consisting of relatives of either parties or any party, including those close by the cohabitation of the family. That is often a favorable feature.

Benefits to each other in various fields, such as husbands and wives to work often have relatives of the male or female side take care of their children. Meanwhile, there are also living with this family. In addition, there may be relatives of either parties or any party coming to live for studying or working.

4. Characteristics of Thai Families

Concerning to the research of several sociologists found that generally is the family characteristics tend to have different important depending on social foundations including values, norm, traditions and culture of each society. Thai family is influenced by “values” culture especially and traditions from Buddhism very so much that can be seen from various characteristics which appears to be the identity of Thai family as follows;

4.1 Thai families admire men as head of the family. He has a duty to protect and prevent danger and provide support, love, and honor to family members as appropriate for their status. So a man leader is the person responsible for the economy of the family and is the leader of the family has the most power and rights in the family. That is the executive within the family and is the descendant. Children must use the surname of father and wife must use husband's surname.

4.2 Thai families play importance to the seniority system and have respect and obedience, respectively. It can be seen that most Thai families tend to teach their family members to respect the elders such as grandparents, uncles, aunts, etc., especially in general rural society elderly person in the family. There will always receive respect and always dependent on minors, both personal and work counseling. Therefore, there are many senior families in Thai families (grandparents, uncles, aunts) with the expression of respect and obedience to the elders may be a result of the value of praising Thai elders. That is important because Thai people tend to honor the elderly because they believed that life experiences of them. Therefore, the elders could understand various conditions better than younger people. Then seniors are accepted by the general public in Thai society seem a saying such an idiom "following the adult dog does not bite".

4.3 The Thai family is a single family (Monogamy) that a man with a single wife according to the law, but the reality of the Thai family characteristics in that a man who has one or more wives cannot determine clearly due to no evident various evidences. In the past it has shown that Thai men tend to have multiple wives, which is Polygyny marriage, as we can see from the King, noblemen, civil servants, merchants or even ordinary people in the previous days popular with many wives at a time. That can have considered as creating prestige and acting high sexual ability of some king. Therefore, the law clearly states promulgates that Thai men can marry only once. Subsequent marriages are considered not legally. Therefore, if we considered in terms of current Thai law, it can be said that Thai families are monopoly, but in practice Thai men especially those with

good economic and a high social position, polygamy is still popular with many wives at the same time, which socialism calls illegal wives “ethics”.

4.4 Family is having blood ties as meaning that Thai families often have relatives among families live together as large family. Parents love to bond with their children. Even though children are married, have separated families, still care and still providing patronage always. Although the houses are far away, they still come to rely on each other as before.

4.5 Children are the center of the family, that is to say in general every Thai family loves children. Mother sacrificed everything for the child encouraged children to receive education and to create stability in life. Children will be trained to know how to help one since young and when growing up, children will try to create as much as possible.

4.6 The Thai family is a small family (Nuclear Family) in today, the Thai family is single-family families mostly have parents and children especially in urban society. Often Thai families have not relatives to live with the single family becoming an important family of society because it is a family that reaches freedom, independence and individuality. Which is consistent with the values of the Thai people today, but still it appears different are many extended families in rural society. Most of Thai family will find it in the form of relatives among families live in the same area or build a similar house even after getting married. Elder relatives have the power above all family members and the decisive there is help within the family. Both power and labor force also in modern times this type of family is very small. Because of the influence of civilization from the western.

5. The Importance of Families in Thai Society

Since Thailand is a developing country, one of the important resources in Human resources or people. The Thai society can be improved as must consider the condition of the public that there are any problems such as 'what is the behavior to develop the people to move towards developing the nation?'

The basic institution for creating people in the Thai nation is the family because the family is the person who created the personality of everyone growth every aspect. Whether physical has development intellectual, emotional, or social naturally depends on the care of parents. Which we always calm that parents are the first teacher of children, even though children to grow until entering school, parents must still function as a teacher. Which is to pay attention to training to teach children in various fields whether manners, behavior, sin, merit, blames also 'what should do? or what should do not? Therefore, the family is the first unit of society because it is the first institution. That serves laid the foundation for other institutions in the society without any institution being able to perform this role for the family. The parents gave love and warmth to transfer knowledge as well as nurturing habits help each other to persuade the child has good behaved. It can be considered that the family has completed its duties. In creating the nation's people for social development and live a peaceful life in a democracy in the future.

The Thai family was originally an extended family. There are families' members of many ages, at least 3 generations are 1) Grandparents 2) Parents 3) Children as family members who have cooperated in various activities including economy, education, parenting cultivation of ethics, moral and also values, attention to in a crisis for targets of the family is warm and safe. The family acts as a source of melting potency of human beings and affecting to social quality. The family is responsible for raising children to grow, but other hades the family is a fundamental unit of society. Because what form will society come into being? It mostly depends on the lifestyle or upbringing of the family. Therefore, every family must be responsible for the state of society in the future. That is every family has performed their duties well. It may be expected that society in the future is indeed a well-being society with solidarity (Delhey, & Dragolov, 2016).

In considering the importance of families to humans is the best way to consider 'What are the roles and responsibilities of the family?' and those duties meet the needs of each human being, and "how to respond to humans as members of society?" Families

can meet various needs with a lot of human families also very important to human society. Sociologists and anthropologists have studied family duties found that the family has a very important role in the development of one's personality and also serves to meet the needs of humans both in economic, social, and psychological. The duties of the family can be divided into 4 aspects as follows;

1) Duty to produce new members for the society to replace members of the society that have died.

2) Duty to raise new members to survive because newborns and children cannot take care of themselves.

3) Duty to transfer the culture of society to new members. This is a socialization process for children to grow up as good members of society.

4) Duty to shape the socialization, that socialization is a very important role because human nature does not know what is suitable or inappropriate. We will use our instincts to determine our actions.

Therefore, there must be a process of socialization for humans to behave by the rules and regulations, and social norms so that society can coexist peacefully if not there will cause chaos. Therefore, families have to act and shape children into desirable members of society. Thus the importance of family reminds as

1) The family is a crucible for the personality and characteristics of members. Interaction is relevant between members of the same household. The value is shared feeling, attitude, beliefs, faith, and culture of life from one generation of members to another and also as well as there is recreation, and activities together under the factors of atmosphere and methods of raising. Training being a template is both formal and informal either consciously or unconsciously. Whatever the family environment is a factor positively or negatively, can gradually foundry way of personality and physical, social, emotional and psychological characteristics of family members. Various forms have a direct impact on the role of social roles and members in other institutions.

2) The family is an educational institution of society. Family is a place to broadcast knowledge, training, and practicing for members to learn about social order or socialization both formal and informal.

3) Families create a quality of life with various features that indicate quality characteristics of life above. The family will be an institution that will allow happening in the lives of family members.

4) The family is a basic institution for social development and acts as an institution that is very important in social and community development like other social institutions. The cycle of birth and growth up until going to school, working, marriage, raising children of their own, looking after parents when old, that teaching and training for everyone to have roles and responsibilities as various positions in the family. In other words, that is getting into the role obligations and responsibilities as members of a community or society.

5) The family is the foundation for various levels of government the family performs important primary duties. The extreme duty is the birth of children providing care for minors, educating, creating people, knowing social order. Although the family has the transfer of culture to future generations as a way of living by social conditions belonging to that society. What kind of children are born and raised in a family? Naturally receives the transmission of ideas various attitudes and behaviors. That is attached from the same family more or less and applies it to the society in which they existing (Keown, 2014).

6. Conclusion

In conclusion, Thai society is a society that has the same social structure as the general social structure of the society and social institutions. The Thai society has changed all the time despite being change even though changing with patterns and changing without patterns that cause both good and bad effects in Thai society. In terms of disadvantages find that the process of these changes causes many problems in Thai

society. The study shows that the importance of the family as a unit of society relating to laying the foundation for governance at various levels of the family. The most important primary duty is to give birth to children, raising children, educating, creating people to know social order.

7. References

- Amporn Sukantawanit & groups. (2007). Human and Society. 7th ed. Bangkok: Publisher Kasetsart University, Thailand. p. 91. (Thai)
- Delhey, J., & Dragolov, G. (2016). Happier together. Social cohesion and subjective well-being in Europe. *International Journal of Psychology*, 51(3), 163-176.
- Keown, D. (2014). The role of deterrence in Buddhist peace-building. *Journal of Buddhist Ethics*, 21, 655-678.
- Ockey, J. (1994). Political parties, factions, and corruption in Thailand. *Modern Asian Studies*, 28(2), 251-277.
- Paitoon Kruekaew. (1973). Thai Society Characteristics. 2nd ed. Bangkok: Liang Chi Chong Charoen Printing House. Thailand. 134 - 135. (Thai)
- Phrakru Kosonsanakit Silakhom. (2017). A Study an Approach of Solving the Conflict in Family in Accordance with the Principle of Dhamma in the Community of Khumchang Sub-District, Phonphisai District, Nongkhai Province. Master of Arts; Buddhist Study, Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Thailand.
- Pinyo Thongdee. 1917. The Importance of Family. Accessed; 03/02/2021. Available on: <<http://www.human.cmu.ac.th/~hc/ebook/006103/lesson1/01.htm>>
- Royal Institute. (2003). Royal Institute Dictionary 1999. Bangkok: Nan Me books Company Ltd. p. 220. (Thai)
- Tassanee Thongsawang. (1994). Thai Society, (Bangkok: Odean Publishing House, Thailand. p. 77. (Thai)

ISSN: 2822-048X (Online)

มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบวรณศิริมัตยาราม

ที่ตั้ง เลขที่ 5 ถนนอัษฎางค์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Copyright © Journal of Dhamma for Life

Platform &
workflow by
OJS / PKP